SİYÂSETNÂME

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman **03.05.2017**

Cahen, Claude
The Malik-nāma and the history of Seljuqid origins .-- University of Chicago Press, Chicago, 1968 : The Turks in the early Islamic world
Trans. Simpson, Philip

Marcinkowski, Muhammad Ismail
A brief demarcation of the office of Shaikh al-Islâm in late Safavid Iran based on the two administrative manuals Dastûr al-Mulûk and Tadhkirat al-Mulûk .-- 2000 ISSN: 0021-1834 : Islamic Culture, vol. 74 iv pp. 19-51, (2000)

Iran - 16th century | Iran - 17th century | Iran - 18th century | Safavids | 'Ulamā'

Dimirti Gutas, ve dğr., "The Dissemination of Philisophical Thought" *Philosophy in the Islamic world, volume 1: 8th-10th centuries*, edit. Ulrich Rudolph, Rotraud Hansberger, Peter Adamson, trans. Rotraud Hansberger, Leiden: E. J. Brill, 2017. s. 655-786. İSAM DN. 253966.

compiled by a certain Abū l-Ḥasan b. Abī Ḏarr and entitled *al-Saʿāda wa-l-isʿād* ('On Being and Making Happy'). Abū l-Ḥasan, who, if his identification with al-ʿĀmirī is correct, was not an insignificant thinker, included in this book voluminous extracts from Greek political, economical, and ethical works. Plato and Aristotle are naturally the most frequently quoted authorities, but the book, still insufficiently studied, contains substantial passages from other authors as well (cf. Pohl 1997 [*58]).

The popularity of philosophical ideas and their wide dissemination among intellectuals of various stripes in the 3rd/9th and 4th/10th centuries gave rise also to pseudepigraphic compilations in Arabic. These compilations are characterized by the fact that, although ultimately dependent on some sort of Greek doxography, they rework the material in ways which makes it in the end unrecognizable. Three such compilations, which arose around 900, are the *Turba Philosophorum* (ed. Ruska [*35], cf. Rudolph 1990 [*53], with further bibliography), the doxography by Pseudo-Ammonius (ed. and comm. Rudolph [*36]), as well as an anonymous doxography on the natural philosophy of the ancients (*Kitāb fīhi ārāʾ al-ḥukamāʾ fī l-Ṭabīʿiyyāt wa-fīhi l-ārāʾ wa-l-kalimāt al-rūḥāniyya li-l-mutaqaddimīn, Book of the Opinions of the Philosophers on Natural Things and of the Spiritual Opinions and Sayings of the Ancients*), extant in the Istanbul MS Ayasofya 2450, fols 72–106, which contains mostly passages attributed to Aristotle and Ptolemy on questions of meteorology, astronomy, and the soul (Daiber 1994 [*55: 4980–4981]).

Siyasetname
181166

1.5 *Mirrors for Princes*

The origins of the Arabic mirror-for-princes literature lie in pre- and early Islamic wisdom literature together with the speeches, reports, and correspondence of the early Arab rulers and their functionaries. This genre of literature experienced a vast expansion in its scope among the hands of the administrative elite of both the Umayyad and Abbasid courts. The initiative for compositions of counsel more comprehensive in their coverage and more sustained in their extent than the occasional pieces of political wisdom among the early Muslim Arabs came from the Umayyad chancellery secretaries, who were themselves the immediate successors of their Byzantine colleagues in Damascus.

The person credited with initiating the genre as well as the Arabic prose style appropriate to it is ʿAbd al-Ḥamīd b. Yaḥyā (d. 132/750), secretary to the last Umayyad caliphs, among whose extant correspondence there exist a famous letter, giving counsel to his fellow secretaries, and other incidental pieces addressed to the last Umayyad caliph Marwān b. Muḥammad (al-Qāḍī 1992 [*54]). More important for the ultimate influence they were to exert, however, seem to be the activities of ʿAbd al-Ḥamīd's brother- (or father-) in-law and senior colleague, Sālim Abū l-ʿAlāʾ, secretary to the caliph Hišām b. ʿAbd al-Malik (regn. 105–125/724–743). It appears that Sālim was responsible for instigating the translation, apparently from Greek, of a series of Pseudo-Aristotelian letters to Alexander on the general subjects of politics and the craft of government (according to the thesis of Grignaschi 1965–1966 [*20]). These letters, one of which has been claimed by Stern (1970 [*23]) as authentic, derive primarily from Byzantine manuals on administration and warfare (the *Tactica*), with accretions from Greek material from the classical and Hellenistic periods, and from so-called Hermetic material deriving from sundry sources (Manzalaoui 1974 [*26: 194–219]). Significant portions of the contents of these letters were re-worked and augmented in Arabic with the addition of further material from Persian sources until, by the end of the 4th/10th century, they appeared under the title *Sirr al-asrār* ('Secret of Secrets'), an encyclopedic mirror for princes of immense influence both in Islam and, in its European translations (the famous *Secretum Secretorum*), in the medieval and early modern West (cf. the collection of articles in Ryan and Schmitt 1982 [*38], and Forster 2006 [*73]; for the Persian background see Grignaschi 1975 [*27: 224–233]). In its fullest recension, the Arabic *Sirr al-asrār* contains in ten chapters a veritable political encyclopedia of information on all subjects that a ruler would conceivably need to know, as follows: (1) kinds of kings; (2) conduct of kings and proper behaviour; defense of astrology; physical and spiritual health and its preservation; physiognomy and its uses; (3) justice; (4) ministers; (5) secretaries; (6) ambassadors; (7) governors; (8) generals; (9) wars; (10) occult sciences.

If the Umayyad bureaucracy to which ʿAbd al-Ḥamīd b. Yaḥyā and Sālim Abū l-ʿAlāʾ belonged, because of its immediate links with Byzantine administration, was responsible for the transmission of many Greek ideas on politics into the Arabic mirrors for princes, Persian functionaries in similar positions under both the late Umayyads and especially the early Abbasids formed their counterpart with regard to Sasanian material translated from Middle Persian. Ibn al-Muqaffaʿ stands unrivalled as the translator of Sasanian wisdom and related texts into Arabic, and as the author, based on these, of a collection of (anonymous) maxims under the title *al-Adab al-kabīr* (*The Great Adab Book*), and of an advisory epistle to the Abbasid caliph al-Manṣūr, *Fī l-Ṣaḥāba* (*On the* [*Caliph's*] *Entourage*), in which he advocated the centralized authority of the caliph over all governmental institutions and the enforcement of an 'orthodox' religious code (cf. Latham 1998 [*59]). But his most famous work is doubtless his translation of *Kalīla wa-Dimna*, a mirror for princes in the form of a fable book, translated from a Middle Persian version of an originally Sanskrit work, the *Pañcatantra* (Brockelmann 1978 [*31]).

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA ...

03 Ağustos 2017

181166		DİA

SİYÂSETNÂME

Madde Yayınlandıktan Sonra Gelen Doküman **21.08.2017**

Adab al-mulūk: ein Handbuch zur islamischen Mystik aus 4. /10. Jahrhundert .-- Tauris, London & New York, 2008 :
Editor: Radtke, Bernd
Law - sources | Law - medieval

Early Islamic Iran: The Idea of Iran, vol. V, edit. Edmund Herzig, Sarah Stewart, London 2017, I.B.Tauris, ISBN 978-1-78453-903-2.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

6

Nizamü'lmülk (140534)

Advice Literature in Tenth and Early Eleventh-Century Iran and Early Persian Prose Writing

11 Ocak 2018

Louise Marlow
(Wellesley College)

Siyasetname (181166)

The production of works offering counsel for kings flourished in the courtly cultures of many pre-modern societies.[1] The rich advisory literatures composed for Muslim rulers in the centuries following the establishment of the caliphate were paralleled by extensive traditions in Byzantium, the Latin west and elsewhere. In the context of western Asia, however, it is the Persian language and Iran that are associated most closely with the composition and appreciation of this kind of literature. Of the pre-modern advisory works that have survived in the Islamicate languages, the most admired examples, among medieval and modern readers alike, are almost certainly the celebrated Persian compositions of the later eleventh century: the *Qābusnāma* or *Andarznāma* (475 AH / 1082–3 CE) of the Ziyarid ruler 'Onsor al-Ma'āli Kaykā'us b. Eskandar (r. from 441 / 1049), the *Siyar al-moluk*, also known as the *Siyāsatnāma*, of the vizier Nezām al-Molk (410–85 / 1019–92) and the *Nasihat al-moluk* attributed to Abu Hāmed Ghazāli (450–505 / 1058–1111).

Although often grouped together, these pre-eminent Persian books of advice differ significantly in their structure, organization and contents, and each reflects the unique experience and insight of its remarkable author. The three compositions also stand apart from the larger tradition of advisory literature: while sometimes revised in subsequent centuries in the form of translation–adaptations, they were rarely imitated directly.[2] They were, however, composed within twenty years of one another and they were all shaped to some degree by the historical experience and distinctive culture of the eastern Iranian world. Nezām-al-Molk and Ghazāli both hailed from Tus and spent their formative years in Khorasan; for several Hanbalis of Baghdad, Nezām al-Molk long remained 'the man from Tus',[3] and Ghazāli composed his *Nasihat al-moluk* after his departure from the Nezāmiya in Baghdad and his return to his native Khorasan in 493 / 1100.[4] Kaykā'us, whose territories lay in Gorgān and Tabaristān, was related on his mother's side to the Ghaznavid ruling family and had spent eight years in Ghazna as the companion (*nadim*) of Sultan Mawdud b. Mas'ud (r. 432–41 / 1041–50), an experience likely to account for his inclusion of several anecdotes relating to individuals who lived in the eastern regions and a number of quotations from Khorasanian poets.[5]

The *Qābusnāma*, *Siyar al-moluk* and *Nasihat al-moluk* are in many respects exceptional texts and, as examples of lucid, often graceful prose, they occupy a particular place in the history of Persian literature. Their distinctiveness should not, however, obscure the earlier history of advisory writing in Iran; the eleventh-century texts did not emerge *ex nihilo*, and their appearance did not mark the end of a literary hiatus following the composition of the last Sasanian works of *andarz*. In an effort to elucidate this history, this chapter explores the advice literature produced in eastern Iran in the tenth and early eleventh centuries. This earlier literary activity, much of it conducted in Arabic but with the integration of copious materials associated with Iran as well as more distant regions, established a repertoire and context for the celebrated eleventh-century Persian works.

It is proposed in what follows that the advisory literature produced in the eastern parts of Iran in the tenth and early eleventh centuries is likely to have possessed distinctive characteristics shaped by its regional context. Three locally specific aspects of this literary corpus will be emphasized: its relationship to the contemporaneous local historiographical tradition, its function as a purveyor of diverse cultural materials to a large west Asian and, even European audience, and its particular importance as a receptor, preserver and transmitter of wisdom literatures and other cultural materials of Indic or South Asian provenance or association. Because of the probable relevance of Abu Zayd Balkhi (d. 322 / 934) to all three of these concerns, his likely role in the shaping of a locally distinctive advisory literature will be considered in some detail.

It must be acknowledged that of the abundant advisory literature recorded as having been produced in the period and region under study, little has survived. Much of the following discussion necessarily draws on a relatively small sample of extant texts and depends heavily on circumstantial and contextual factors. It should also be noted that perhaps the best-known early Khorasanian advisory work, the moral exhortation (*wasiya*) of Taher b. Hosayn (r. 159–207 / 775–822) to his son Abdallāh on the occasion of the latter's appointment to the province of Diyar Rabi'a in 206 / 821, yields few obvious indications of its author's local environment; more evident are Taher's close connections with the political culture of Baghdad.[6] The favourable reception of Taher's missive throughout western Asia and North Africa may, however, have stimulated the continuing composition and appreciation of works of counsel in Khorasan,[7] where Taher's grandson Obaydallāh b. Abdallāh (d. 300 / 913)

- سعدانی، عبداللطیف(۱۳۴۸)، «*حرکات التشیّع فی المغرب و مظاهره*»، مشهد: انتشارات دانشگاه مشهد.
- سعدون، عباس‌نصرالله(۱۴۰۵ق)، *دولة المرابطون فی المغرب و الاندلس، عصریوسف‌بن‌تاشفین‌امیرالمرابطین*، بیروت: دار النهضه العربیه.
- سلاوی ناصری، احمدبن‌خالد[بی‌تا]، *الاستقصا لأخبار دول المغرب الأقصی*، بیروت: وزاره الثقافه و الاتصالات المغربیه.
- شمهود، کاظم طاهر(۱۴۳۱ق)، *الشیعه فی الاندلس: الخلافة الحمودیة العلویه*، بغداد: دارالکتب العربی.
- ضبّی، احمدبن‌یحیی‌بن‌احمدبن‌عمیره(۱۹۹۷م)، *بغیة الملتمس فی تاریخ رجال اندلس*، تحقیق روحیه عبدالرحمن سویفی، بیروت: دار الکتاب العلمیه، ط ۱.
- طبری، ابوجعفرمحمدبن‌جریر(۱۹۶۴م)، *تاریخ الرسل والملوک*، تحقیق ابی‌الفضل ابراهیم، قاهره: دارالمعارف.
- عبادی، احمد مختار[بی‌تا]، *فی تاریخ المغرب و الاندلس*، دار النهضة العربیة.
- علامه امینی، سیدمحسن(۱۴۲۰ق)، *اعیان الشیعه*، بیروت: دارالتعارف للمطبوعات.
- عمری، عبدالعزیزبن‌ابراهیم(۱۹۹۷م)، *الفتوح الاسلامیه عبر العصور*، الریاض: مرکز پژوهش‌ها و تبلیغات.
- غزالی، عبدالامیر(۱۳۸۲ش)، *من تاریخ التشیّع فی الاندلس*، پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد، قم: نغمات.
- غنیمی، عبدالفتاح(۱۹۹۴م)، *موسوعة المغرب العربی*، قاهره: مکتبة المدبولی.
- فیومی، محمد ابراهیم(۱۴۱۷ق)، *تاریخ الفلسفة الاسلامیة فی المغرب*، بیروت: دارالجیل.
- لیون افریقی(۱۹۸۳م)، *وصف افریقیا*، بیروت: دارالمغرب الاسلامی.
- مجهول المؤلف(۲۰۰۷م)، *تاریخ اندلس*، بررسی و تحقیق عبدالقادر بوبایه، بیروت: دارالکتب العلمیه.
- مجهول المؤلف(۱۹۹۴م)، *أخبار مجموعه فی فتح الأندلس وذکر امرائها والحروب الواقعه بینهم*، قاهره: دار الفرجانی.
- مراکشی، محی‌الدین‌عبدالواحدبن‌علی[بی‌تا]، *المعجب فی تلخیص اخبار مغرب*، تحقیق محمد سعید عریان، قاهره: مجلس الاعلی لشئون الاسلامیه.
- مقدسی، محمدبن‌احمد(۱۳۸۵)، *احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم*، تهران: کومش.
- مصاحب، غلام‌حسین(۱۳۸۱)، *دایرة المعارف فارسی*، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- مقری(۱۹۶۸م)، *نفح الطیب من غصن الأندلس الرطیب*، تحقیق إحسان عباس، ج ۱، بیروت: دار صادر، ط ۱.
- مکی، محمود علی(۲۰۰۴م)، *التشیّع فی الأندلس منذ الفتح حتی نهایة الدولة الأمویة*، مکتبة الثقافة الدینیة.
- هولت، پی. ام. ان.(۱۳۷۷ش)، *تاریخ اسلام کمبریج*، ترجمهٔ احمد آرام، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- هیثمی، علی‌بن‌ابوبکر(۱۹۸۸م)، *مجمع‌الزوائد و منبع‌الفوائد*، بیروت: دارالکتب‌العلمیه.

- Watt, Montgomery(1974), historia de España Islamica , Madrid.

- Provencal(1950), op.cit, vol 3, Paris.

مطالعات تاریخ اسلام
سال ششم/ شمارهٔ ۲۲/ پاییز ۱۳۹۳

سنت سیاست‌نامه نویسی در سدهٔ نهم هجری

اندیشه‌های سیاسی ابراهیم‌بن‌محمد در خصوص امام یا سلطان در «*آداب الخلافه و اسباب الحصافه*»

ولی دین پرست[۱]

Siyasetname
181166
D4284
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN
Türkiye Diyanet Vakfı Kütüphanesi İslam Araştırmaları Merkezi
02 Temmuz 2018

چکیده: رسالهٔ *آداب الخلافه و اسباب الحصافه* سیاست‌نامه‌ای است که بر مبنای شریعت در سدهٔ نهم هجری تألیف شده است. ابراهیم‌بن‌محمد در این رساله براساس حکایات ایرانی و شریعت اسلامی، احتیاج مردم به امام یا سلطان و نقش او به عنوان حافظ نظم و امنیت در جامعه را مورد تأکید قرار داده است. وی سلطان را برگزیدهٔ خداوند دانسته و معتقد است که او حافظ و نگهبان دین است. با این دیدگاه به بیان استقرار عدالت از سوی سلطان در جامعه پرداخته و تأکید نموده است که عدالت خواسته‌ای بوده که از سوی همهٔ پیامبران و سلاطین در جوامع دنبال می‌شده است و با این اوصاف، فرخ یسار شیروانشاه را سلطان عادل و برگزیدهٔ خداوند می‌داند، وی سپس وظیفهٔ امام و سلطان در مورد مشورت با علما را به بحث گذاشته است. این که مؤلف از چه دیدگاه سیاسی به تدوین این رساله پرداخته و چگونه با تلفیق شریعت با اندیشه‌های ایرانی به تبیین اهمیت وجود سلطان یا امام در جامعه و وظایف او پرداخته است، موضوعاتی هستند که در این مقاله به شیوهٔ تحلیلی مورد بحث قرار خواهد گرفت. تا روشن گردد که مؤلف نظریات جدیدی در مورد امام یا سلطان بیان کرده و یا به تکرار سخنان گذشتگان پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: اندیشهٔ سیاسی، ایران، *آداب الخلافه و اسباب الحصافه*، ابراهیم‌بن‌محمد

۶۱-۸۰

۱ استادیار گروه تاریخ دانشگاه تبریز vali_ dinparast@yahoo.com
تاریخ دریافت: ۹۲/۰۶/۰۲ تاریخ تأیید: ۹۲/۱۲/۱۰

ABHANDLUNGEN
FÜR DIE KUNDE DES MORGENLANDES

IM AUFTRAG DER DEUTSCHEN MORGENLÄNDISCHEN GESELLSCHAFT
HERAUSGEGEBEN VON TILMAN NAGEL

L, 3

DIE LEBENSWEISE DER KÖNIGE

-Sigosetname
(181166)

ADAB AL-MULŪK
Ein Handbuch
zur islamischen Mystik

Eingeleitet, übersetzt und kommentiert
von
RICHARD GRAMLICH

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 16943
Tas. No: 297.7
GRA.K

DEUTSCHE MORGENLÄNDISCHE GESELLSCHAFT

KOMMISSIONSVERLAG FRANZ STEINER STUTTGART
1993

10 7 MAYIS 1992

24532 MELZER, U. Zwei ungedeutete persische Verse aus dem Siyāsat-nāma. *ZDMG* 93 (1939), pp. 294–295

- Siyasetnâme
- Iran (Edb)

- Siyasetnâme

1101. [*Adab al-Mulûk: ein Handbuch zur islamischen Mystik aus dem 4./10. Jahrhundert*, herausgegeben und eingeleitet von Bernd Radtke. Beirut, Franz Steiner, 1991, VII-34-145 p.
[Adab al-Mulûk: un manuel de mystique islamique du 4e/10e s.]

9 OCAK 1993

3626 ANEER, G. Kingship ideology and Muslim identity in the 11th century as reflected in the *Siyāsatnāma* by Niẓām al-Mulk and in the *Kutadgu Bilig* by Yūsuf Khaṣṣ Ḥājib. *The Middle East viewed from the North: papers from the First Nordic Conference on Middle Eastern Studies, Uppsala ... 1989*. Ed. B.Utas & K.S.Vikør. Bergen: Alma Mater, for the Nordic Society for Middle Eastern Studies, 1992, pp.38-48

181167 SIYASETNAME KUTADGU BILIG

07 NISAN 1995

-Siyasetname

165. **Ibn-al-Ṭiqṭaqā, Muḥammad Ibn-ʿAlī:** Al-Fahrī fī l-ādāb as-sulṭānīya wa'd-duwal al-islāmīya / Muḥammad Ibn-ʿAlī Ibn Ṭabāṭabā Ibn-al-Ṭiqṭaqā. - Miṣr: Maktab ʿIzz al-Tauridāt, [ca 1930]. - 279 S.
Inhaltsang.: Fürstenspiegel für d. Statthalter von Mosul, Fahr-ad-Dīn ʿIsā Ibn-Ibrāhīm. - Arab. in arab. Schr. - Verf.: 1262 - 1309 n.Chr.
24 A 19552

29 TEMMUZ 1992

Siyasetname

1ST

3 SUBAT 1993

el-Ulum indel-Arab, 12,70

D.B. 5791

3862 RADTKE, Bernd, *Adab Al-Muluk*. Siyasetname
Stuttgart, Germany: Franz Steiner Verlag, 1991, 575pp.

1

Siyasetname

1ST 2

3 SUBAT 1993

el-Ulum Indel)-Arab, 73.

D.B. 5791

536. BINEŠ, Taqi, «Do manzume-ye fārsi-e qadimi dar *Tohfat al-moluk*». *Āyande*, 10, 10-11 (1363/1984), pp. 701-704.
[Deux pièces de vers en persan ancien dans le *Tohfat al-moluk*]

TUHFETÜ'L-MÜLÛK

L'auteur rend compte de l'étude de G. Lazard sur la rime dans «Deux poèmes persans de tradition pehlevie» (*Mémorial Jean de Menasce*, Louvain-Têhêran, 1974, pp. 433-440) et propose une lecture des deux poèmes en question : c'est l'intérêt de cet article. Sur la date de la composition de l'ouvrage et sur son auteur, l'auteur ne semble pas au courant de ce qui en a été écrit après S. Nafisi.
C. F.

Islam Ansiklopedisi: NİZAMÜLMÜLK, SİYASETNAME (Nizamü'l-mülk)

2D 158

18174 FAIZI, Faiz-ul-Hasan. A peep into the Wasaya' and Siyasat Nāma of Nizam-ul-Mulk. *IC* 20 (1946), pp. 391–407

Nizamul Mulk'un Vasaya ve Siyaset Namesine Dair Bakış

562. [PISTOSO, M., *Note ad alcuni capitoli del Siyâsatnâme*. Venezia, 1983, 41 p. (Quaderni del Seminario di Iranistica ... dell'Università degli Studi di Venezia, n° 21, 5)]

Siyasetname

07 MART 1994

NIZAMULMULK SIYASETNAME

2743. **Nizām-al-Mulk:** Sujasätnamä / Äbu Äli Häsän ibn Äli Haqä Nizamülmülk. [Farsčadan tärgümä: R. Sultanovundur. Red. Hämid Mämmädzadä]. - 2-ği näšri. - Baky: Elm, 1989. - 206 S. - (Azärbajğan tarihinä dair mänbälär)
Einheitssacht.: Siyāsatnāma ⟨aserbaidschan.⟩. - Inhalt: Das Buch d. Staatskunst. - Parallelsacht.: Siaset-name. - In kyrill. Schrift
30 A 23047

Siyasetname
181166

OTHER TITLES IN MODERN INTELLECTUAL
AND POLITICAL HISTORY OF THE MIDDLE EAST

Democracy and Civil Society in Arab Political Thought: Transcultural Possibilities
Michaelle L. Browers

The Education of Women and The Vices of Men: Two Qajar Tracts
Hasan Javadi and Willem Floor, trans.

The Essentials of Ibadi Islam
Valerie J. Hoffman

A Guerrilla Odyssey: Modernization, Secularism, Democracy, and the Fadai Period of National Liberation in Iran, 1971–1979
Peyman Vahabzadeh

The International Politics of the Persian Gulf
Mehran Kamrava, ed.

The Kurdish Quasi-State: Development and Dependency in Post–Gulf War Iraq
Denise Natali

Modernity, Sexuality, and Ideology in Iran: The Life and Legacy of a Popular Female Artist
Kamran Talattof

Pax Syriana: Elite Politics in Postwar Lebanon
Rola el-Husseini

Pious Citizens: Reforming Zoroastrianism in India and Iran
Monica M. Ringer

The Urban Social History of the Middle East, 1750–1950
Peter Sluglett, ed.

Mirror for the Muslim Prince

Islam and the Theory of Statecraft

Edited by Mehrzad Boroujerdi

Türkiye Diyanet Vakfı
İslam Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 221005
Tes. No:

2 Z Şubat 2014

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

SYRACUSE UNIVERSITY PRESS
2013 New York

Sefik Peksevgen, *Secrecy information control and power building in the Ottoman Empire 1566-1603,* [Tez (Doktora).--McGill University, 2004, Tez danışmanı: Professor Uner Turgay] İSAM DN. 206858

CHAPTER I:

Siyasetname
181166

Royal Surveillance as Reflected in the Islamic Mirror for Princes

Besides the Ottoman Empire, for the empires that had established themselves in the Middle East, Central and South Asia, Turco-Mongol and Islamic statecraft and the conceptualizations about the sovereign power are amply studied topics. Conventionally these studies mainly focus on the sources of sovereignty, and deal with the writings of the Islamic scholars and advice literature. In terms of the theory, concepts and practices of statecraft, centuries-long interaction of different cultures and traditions brought about a fusion whose ingredients were the Turco-Mongol, Islamic, Persian, Byzantine and tribal traditions of pre-Islamic Arabia. The Ottoman Empire, which was one of the latest powerful Islamic empires enduring until the early twentieth century, was the successor of this rich tradition of statecraft.

Before the Ottomans, these concepts and practices were the major instruments for the empires that sought to legitimize their rule. Ottoman intelligentsia also made use of and manipulated these concepts according to the necessities of rivalry. Yet, the Ottoman administrative and bureaucratic techniques, which became fully established by the mid-sixteenth century, can possibly be seen as the crystallization point where an accord of sultanic laws and the laws based on *sharia* was reached.

22 Subat 2011
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

181166

SİYÂSETNÂME

1 EMİNE VUSLAT ÖZKE, Osmanlı Siyasetnâme geleneğinde değişim, Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010

2 HAKAN DOĞAN, Siyasetname özelliği taşıması yönüyle Ravendî'nin Râhatü's-Sudûr ve Ayetü's-Sürûr'u, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011

3 OĞUZ TUĞRAL, Kutadgu Bilig ve Siyasetname'de devlet anlayışı, Niğde Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2008

Siyasetname (181166)

Psellos Michael (1990) Epistola a Giovanni Xifilino, ed. Criscuolo U. Bibliopolis, Naples
Psellos Michael (1990) Epistola a Michele Kerulario, ed. Criscuolo U. Bibliopolis, Naples
Psellos Michael (1990) Historia syntomos, ed. Aerts WJ. W. de Gruyter, Berlin/New York
Psellos Michael (1992) Philosophica minora, 1. Opuscula logica, physica, allegorica, alia, ed. Duffy J. Teubner, Stuttgart
Psellos Michael (1992) Poemata, ed. Westerink LG. Teubner, Stuttgart/Leipzig
Psellos Michael (1994) Orationes hagiographicae, ed. Fisher EA. Teubner, Stuttgart/Leipzig
Psellos Michael (1994) Orationes panegyricae, ed. G. T. Dennis. Teubner, Stuttgart/Leipzig
Psellos Michael (2002) Theologica II, ed. Westerink LG, Duffy JM. Teubner, Munich/Leipzig
Psellos Michael (2008) Kommentar zur Physik des Aristoteles, ed. Benakis LG. Corpus Philosophorum Medii Aevi. Commentaria in Aristotelem Byzantina. The Academy of Athens, Athens
Tardieu Michel (1980) Un texte négligé de Psellus sur les Oracles Chaldaïques. Byzantinische Zeitschrift 73:12–13

Secondary Sources

Athanassiadi P (2002) Byzantine commentators on the Chaldaean Oracles: Psellos and Plethon. In: Ierodiakonou K (ed) Byzantine philosophy and its ancient sources. Oxford University Press, Oxford, pp 237–252
Barber Ch, Jenkins D (eds) (2006) Reading Michael Psellos. Brill, Leiden
Browning R (1975) Enlightment and repression in Byzantium in the eleventh and twelfth centuries. Past Present 69:3–23
des Places E (1988) Quelques progrès recents des études sur Michel Psellus en relation surtout avec les Oracles Chaldaïques. Orpheus, n.s. 9:344–348
Duffy J (2002) Hellenic philosophy in Byzantium and the lonely mission of Michael Psellos. In: Ierodiakonou K (ed) Byzantine philosophy and its ancient sources. Oxford University Press, Oxford, pp 139–156
Golitsis P (2007) Un commentaire perpétuel de Georges Pachymère à la Physique d'Aristote, faussement attribué à Michel Psellos. Byzantinische Zeitschrift 100:637–676
Ierodiakonou K (2002) Psellos' paraphrasis on Aristotle's De interpretatione. In: Ierodiakonou K (ed) Byzantine philosophy and its ancient sources. Oxford University Press, Oxford, pp 157–181
Ierodiakonou K (2007) Rationality and revelation in eleventh and twelfth century Byzantium. In: Homann E, Krüger A (eds) De usu rationis. Vernunft and Offenbarung im Mittelalter. Königshausen & Neumann, Würzburg, pp 19–31
Joannou P (1956) Christliche metaphysik in Byzanz. I. Die Illuminationslehre des Michael Psellos und Joannes Italos. Studia Patristica et Byzantina 3. Buch-Kunstverlag Ettal, Ettal
Kaldellis A (1999) The argument of Psellos' chronographia. Brill, Leiden
Kaldellis A (2007) Hellenism in Byzantium: the transformations of Greek identity and the reception of the classical tradition. Cambridge University Press, Cambridge
O'Meara D (1998) Aspects du travail philosophique de Michel Psellus. In: Dissertatiunculae criticae. Festschrift für Günter Christian Hansen. Königshausen & Neumann, Würzburg, pp 431–439
Papaioannou S (2000) Michael Psellos's rhetorical gender. Byzantine Mod Greek 24:133–146
Podskalsky G (1977) Theologie und Philosophie in Byzanz. Beck, Munich
Wolska-Conus W (1979) Les écoles de Psellos et de Xiphilin sous Constantin IX Monomaque. Travaux et Mémoires 7:223–243

Michael Scot

▶ Arabic Texts: Natural Philosophy, Latin Translations of
▶ Arabic Texts: Philosophy, Latin Translations of

Mirrors for Princes

Roberto Lambertini
Dipartimento di Scienze Storiche, Documentarie, Artistiche e del Territorio
Università di Macerata
Macerata
Italy

Abstract

"Mirrors for Princes" designates a literary genre in which political ideas are expressed in the form of advice to a ruler. This genre has its roots in Antiquity and especially in Late Antiquity. The first medieval flourishing of works of this kind dates back to the so-called Carolingian Renaissance, when the image of the ideal ruler is strongly influenced by the monastic background of most authors writing on this topic. After a long decline, John of Salisbury gave a renewed impulse to the genre, exerting a long-lasting influence with his *Policraticus*. In the cultural context of the twelfth century, Mirrors for Princes opened not only to the patristic heritage, but also to classical authors. Many mirrors date back to the second half of the twelfth and to the first half of the thirteenth century, when they mostly took the form of compilations. In the following period, great thinkers such as Aquinas and Giles of Rome tried to insert the newly rediscovered Aristotelian ethical and political language into the mirrors tradition. Giles' *De regimine principum* was the most successful and influential result of such effort. The rise of *De potestate papae* treatises in the first half of the fourteenth century reduced the role of Mirrors for Princes as carriers of political ideas but could not completely supersede them. On the contrary, when the heyday of *De potestate papae* was over, mirrors regained at least in part their function. The present article does not cover the Quattrocento: it is well known, however, that the tradition of the Mirrors continued in the Renaissance and in the following centuries.

The use of the expression "Mirrors for Princes" to designate a literary genre goes back to German scholarship that

Encyclopedia of Medieval Philosophy: *Philosophy Between 500 and 1500*, edit. Henrik Lagerlonud, vol. II, London 2011. ISAM DN. 224450.

— Nizamülmülk
— Siyasetnâme

Niẓām al-Mulk. *The Book of Government or Rules for Kings; the Siyāsat-nāma or Siyar al-mulūk.* trans. H. Darke. New Haven 1960.

Pahlavi Texts. Translated by E. W. West. 5 vols. Oxford 1880-97 (Sacred Books of the East).

28 MAYIS 1993

زين الدين محمد بن ابى بكر حسن الرازى الحنفى

Telif Türü (?)

تحفة الملوك

Tuhfetü'l-mülûk

17 ARALIK 1998

5

Keşfü'z-zunûn, I, 374-375

SIYASETNAME
NIZAMÜLMÜLK

2593. **Niẓām-al-Mulk**: Sujasätnamä / Äbu Äli Häsän ibn Äli Haġä Nizamülmülk. [Farsčadan tärgümä: R. Sultanovundur. Red. Ḥämid Mämmädzadä]. - 2-ġi näšri. - Baky : Elm, 1989. - 206 S. - (Azärbaĵġan tarihinä dair mänbälär) Einheitssacht.: Siyāsatnāma ⟨aserbaidschan.⟩. - Inhalt: Das Buch d. Staatskunst. - Parallelsacht.: Siaset-name. - In kyrill. Schrift

30 A 23047

6 MART 1994

259. LAMBTON, A. K. S., "The Dilemma of Government in Islamic Persia : The *Siyāsatnāma* of Niẓām al-Mulk», *Iran*, 22 (1984), pp. 55-66.

SIYASETNAME

Reconsidération du *Siyâsatnâme* du vizir seldjoukide Neẓâm al-Molk et de la théorie du gouvernement que contient cet ouvrage. Après avoir brièvement retracé la biographie de Neẓâm al-Molk et le caractère de son livre, l'A. aborde sa conception de la structure de l'État ayant pour base la bonne religion (l'Islam sunnite) et la justice avec un monarque absolu à la tête du gouvernement. Avec sa maîtrise habituelle, l'A. dépeint essentiellement les idées de Neẓâm al-Molk sur les qualités nécessaires du monarque et de son entourage, les rôles du magistrat, du vizir et d'autres fonctionnaires et expose ses réflexions sur le système de surveillance et d'espionnage qui doit assumer, selon Neẓâm al-Molk, le contrôle efficace du gouvernement et des sujets. L'A. évalue enfin la conception de l'État élaborée par Neẓâm al-Molk dans son *Siyâsatnâme* en soulignant son incapacité à remédier à la dualité entre institutions religieuses et institutions gouvernementales qui s'est toujours révélée être la faiblesse principale de l'Islam en tant qu'organisme politico-social. Article utile qui fournit sous une forme condensée les idées essentielles du *Siyâsatnâme* et constitue, en même temps, une contribution importante au sujet de la théorie du gouvernement dans l'Islam médiéval.

M. Gr.

SIYASETNAME (Nizamulmulk) ESR

09 NISAN 1992

1846 NAQIB,Murtada al-. Siyāsat-nāma: some notes on its importance as a source for studying Niẓām al-Mulk's career. *Arab Historian*, 18 (1981) pp.7-12.
Siyasetname
Nizamu'l-Mulk

Browne
L. H. Persia
II. 212-218

3 SUBAT 1993

-Siyasetname

UĞUR, Ahmet (Prof. Dr.), **Osmanlı Siyasetnameleri**, İstanbul : Kültür ve Sanat Yayınları, 1987, 200 S.

19 HAZIRAN 1993

891.59.

545 PACHNIAK, K. *Siyāset-nāme* of Niẓām al-Mulk and *Naṣīḥāt al-mulūk* of Al-Ġazālī: two examples of "mirror for princes". *Studia Arabistyczne i Islamistyczne*, 5 (1997) pp.107-125

Siyasetname (181167)
Gazzali
Nizamülmülk

21 NİSAN 2000

5708 ANEER,G. Kingship ideology and Muslim identity in the 11th century as reflected in the *Siyāsatnāma* by Niẓām al-Mulk and in the *Kutadgu Bilig by Yūsuf Khaṣṣ Ḥājib. The Middle East viewed from the North: papers from the First Nordic Conference on Middle Eastern Studies, Uppsala ... 1989*. Ed. B.Utas & K.S.Vikør. Bergen: Alma Mater, for the Nordic Society for Middle Eastern Studies, 1992, pp.38-48

- 181167 SIYASETNAME
- KUTADGU BİLİG

07 NİSAN 1995

- NIZAMÜLMÜLK
- SIYASETNAME

89-966627

Niẓām al-Mulk, 1018-1092.
[. Arabic]
(Siyāsāt nāmah. aw, Siyar al-mulūk)
سياست نامة ، أو، سير الملوك / نظام الملك الطوسي ؛ ترجمة يوسف حسين بكار. — الطبعة 2.، مزيدة ومنقحة. — الدوحة ، دولة قطر : دار الثقافة ، 1987.
335 p. ; 24 cm.
Title page partially vocalized.
Bibliography: p. 301-305.
Includes indexes.
$7.70 (U.S.)
Acquired only for LC.

4522. **Niẓām-al-Mulk**: Siaset-name : kniga o pravlenii vazira XI stoletija Nizam al-Mul'ka / per., vved. i izučenie pamjatnika i primečanija B. N. Zachodera. - Moskva [u. a.] : Izd. Akad. Nauk SSSR, 1949. - 379 S. - (Literaturnye pamjatniki) Einheitssacht.: Siyāsatnāma ⟨russ.⟩. - Inhalt: Das Buch d. Staatskunst. - In kyrill. Schrift. - Aus d. Pers. übers.

181167 SIYASET-NAME

23 SUBAT 1994

31 A 2041

0 6 OCAK 1999

Edebü's-siyâse, sf, 596

Siyasetname

— Siyasetname.
— Nizâmülmülk

06103 DARKE, Hubert. *The book of government or rules for kings. The Siyar al-muluk or Siyasat-nama of Nizam al-Mulk. Transl. from the Persian. 2nd ed. London etc.: Routledge & Kegan Paul, 1978. (Persian heritage series, 32.)*

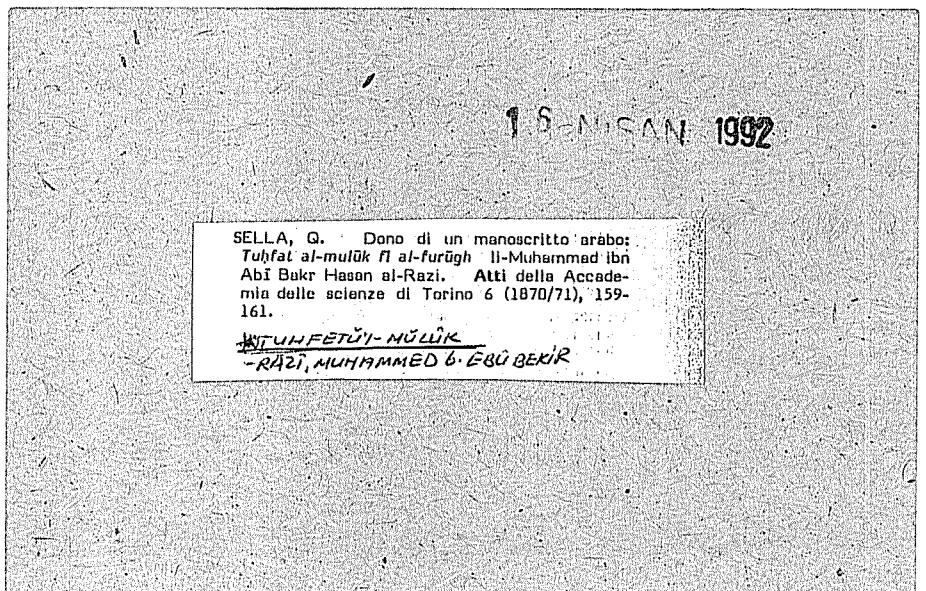
15 HAZIRAN 1993

نصيحة الملوك[٨] ، لأبي الحسن علي بن محمد الماوردي ، تحقيق محمد جاسم الحديثي . بغداد : وزارة الثقافة والإعلام (دار الشؤون الثقافية العامة) ، ١٩٨٦ .

(٨) صدر الكتاب في الكويت عام ٨٣ ، بتحقيق خضر محمد خضر . (النشرة ٢٨/١٣) .

20 MAYIS 1998

X-XV.asır siyasal-namelerinde eğitim. *LİVATYALI, Hüsnü* Y.. Yüksek Lisans. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1992. 147 s., 113 ref. Danışman:Y.Doç.Dr.Musa Gürsel. Dili:Tr.


18 NISAN 1992

SELLA, Q. Dono di un manoscritto arabo: *Tuḥfat al-mulūk fī al-furūgh* li-Muhammad ibn Abī Bakr Hasan al-Razi. **Atti** della Accademia delle scienze di Torino 6 (1870/71), 159-161.

TUHFETÜY-MÜLÛK
-RÂZÎ, MUHAMMED b. EBÛ BEKİR

— SİYASETNAME — 87-932531

Niẓām al-Mulk, 1018-1092.
[Siyāsat'nāmah. Selections]
Guzīdah-'i Siyāsat'nāmah / intikhāb va tawẓīḥ-i Ja'far Shi'ār. -- Chāp-i 1. -- Tihrān : Chāp va Nashr-i Bunyād (Sihāmī-i Khāṣ), 1987.
374 p. ; 24 cm. -- (Majmū'ah-'i adab-i Fārsī ; 6)
In Persian; romanized record.
Title on added t.p.: Gozide-ye Siyāsat-nāme.
Running title: Siyāsat'nāmah.
Includes index.
1100.00IR
For requesting libraries only.
(On the art of statesmanship and diplomacy; includes explanatory notes by Ja'far Shi'ār)

X (2)

Y8-930087

Niẓām al-Mulk, 1018-1092.
Siyāsatnāmah = Siyar al-mulūk ; matn-i Fārsī az qarn-i panjum-i hijrī / nivishtah-'i Abū 'Alī Ḥasan ibn 'Alī, mulaqqab bih, Niẓām al-Mulk Ṭūsī ; bih kūshish-i Ja'far Shi'ār. -- Chāp-i 3. -- Tihrān : [Shirkat-i Sihāmī-i Kitābhā-yi Jībī], 1364 [1985 or 1986]
45, 383 p. ; 22 cm. -- (Majmū'ah-'i sukhan-i Pārsī ; 2)
In Persian; romanized record.
Title on added t.p.: Siyāsat-nāmeh.
Includes bibliographical references.
490.00IR
For requesting libraries only.
(Classical work on diplomacy, meant for educating Muslim princes; includes explanatory notes by Ja'far Shi'ār)

X (2)

(Fıkıh)

Âdâbu-l-Mülûk ilmi

bk. Siyâsetnâme.

el-Kamusu'l-İslâmî I, 50

-Siyasetnama (Nizamülmülk)

Nizām al-Mulk. *Sīyāsatnāma.* Edited by H. Darke. Tehran: B.T.N.K., 1340 (1961) A.Hsh./1961.

06 OCAK 1999

— Siyasetname

21764 GABRIELI, F. Studi sul *Siyāsetnāmeh*. i. Note al testo e alla traduzione Schefer. *Orientalia* N.S. 7 (1938), pp. 80-94

R10 **Adab al-mulūk: ein Handbuch zur islamischen Mystik aus 4./10. Jahrhundert.** Ed. Radtke, B. Beirut & Stuttgart, 1991.
Ormos, I. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 47 iii (1994), pp.458-459 (G)
Kropáček, L. *Archív Orientální*, 61 iv (1993), pp.458-459 (E)
Gril, D. *Bulletin Critique des Annales Islamologiques*, 10 / 1993 (1994), pp.66-67 (F)
Landolt, H. *Journal of the American Oriental Society*, 114 iii (1994), pp.457-459 (E)
Knysh, A. *Journal of Semitic Studies*, 38 (1993), pp.330-332 (E)
Hämeen-Anttila, J. *Studia Orientalia*, 70 (1993), pp.118-119 (E)
Meier, F. *Welt des Orients*, 24 (1993), pp.185-187 (G)
Meyer, E. *Zeitschrift für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften*, 9 (1994), pp.438-440 (G)

18 ARALIK 1996

Adabü'l-mülak, St, 502, 946, 246
Melik / Siyasetname

15 HAZIRAN 1993

• تحقيق كتاب «نصيحة الملوك» للماوردي

انتهى الأستاذ خضر محمد خضر، المدرس بثانوية أنس بن مالك بالكويت، من تحقيق كتاب «نصيحة الملوك» لأبي الحسن الماوردي، الذي يتحدث عن السياسة الداخلية والتنظيمات داخل الدولة والعلاقة بين الراعي والرعية.

المحقق قال خلال زيارة له للمعهد انه حقق الكتاب على نسخة فريدة حصل على مصورتها من المكتبة الوطنية في باريس.

Akbaru'l-Hwasi'i Dhabi, 1982/3, Sayfa 5, 16

7 TEMMUZ 1993

RIZVI, S.R.A. The Siyāsat Nāmah (the book of government) of Nizām al-Mulk Tusī. *Islamic Studies* 20 ii (1981) pp.129-136.

تحفة الملوك يا نصايح الملوك : نخجوانی، حسین

نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی

ش: ۳، س: ۱۳، پاییز ۱۳۴۰، ص: ۲۸۰-۲۸۸

29 TEMMUZ 1992

314. Nizām-al-Mulk: Das Buch der Staatskunst : Gedanken u. Geschichten = Siyāsatnāma / Nizāmulmulk. Aus d. Pers. übers. u. eingel. von Karl Emil Schabinger Frhr. von Schowingen. - Zürich : Manesse-Verl., 1987. - 591 S. : Kt. - (Manesse-Bibliothek der Weltgeschichte)
Einheitssacht.: Siyāsatnāma (dt.)
ISBN 3-7175-8098-1 - ISBN 3-7175-8099-X 27 A 20000

09 EKİM 1992

118 *Adab al-mulūk: ein Handbuch zur islamischen Mystik aus dem 4./10. Jahrhundert.* Herausgegeben und eingeleitet von B.Radtke. Beirut: Orient-Institut der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft; Stuttgart: Steiner, 1991 (Beiruter Texte und Studien, 37). 34+145pp. [Arabic text, with German introd., etc. Arabic title: *Kitāb Adab al-mulūk fī bayān ḥaqā'iq al-taṣawwuf.*]

606. Bekaz, Y. H. «Negâhi digar be *Siyâsat-nâme*», *Âyandé*, 7, 3 (1360), pp. 176-85. (trad. en persan par M. Šarifi)

L'auteur a relevé dans le *S.-N.* de Nezâm ol-Molk des erreurs de caractère historique, des falsifications et des différences dans les mots et les noms propres. C. F.

• رسالة تامسطيوس إلى يوليان الملك فى السياسة وتدبير المملكة
تحقيق وشرح محمد سليم سالم
مصر ١٩٧٠، مركز تحقيق التراث، وزارة الثقافة

28 TEMMUZ 1992

82) Niẓām ul-Mulk, a. ʿAlī Ḥasan at-Tūsī:
Siyasetnâme (Siyeru'l-mülük). 2. Baskï., Istanbul, Dergah Yayïnlarï, 1987. 356 S..
Sign.:60049

181166 SİYASETNAME
.757- 26. UĞUR, Ahmet (Dr.)

Ankara Ünv. İlâhiyat Fak. Ankara 1979 I c. VII+178 s, eb:23x20 cm.

Doçentlik tesinin adı :

"Osmanlı Siyaset-Nameleri."

06 OCAK 1994

Giriş kısmında Osmanlılara kadar Siyaset-Namelerin gelişmeleri, seyri, Osmanlılarda Siyaset-Nameler, Siyaset-Nameler'in konusu, genel karakteri, Çıkmazları ve bu konuda yazılanlar ele alınmıştır. I. Bölümde İslâm'da Siyasi hayatın ana ilkeleri ve bu konuda yazılan ilk önemli eserlerle İslâm Dininde din ve siyaset ilişkisi ayrıca bu konuda yazılan eserler ve Türk siyasi hayatına etkileri ele alınmıştır. II. Bölümde Osmanlı Siyaset-Nameleri'nin yazılış nedenleri, ilk olarak bu konuda yazılan ve bunların kısaca tanıtılmaları, tahlilleri ele alınmıştır. III. Bölümde Osmanlılarda (Türklerde) Saltanat kavramı ve saltanatın ilkeleri, Osmanlı Siyaset-Nameleri'nin öneriler yönünden konusu tetkik edilerek, Özet mahiyetinde bir "sonuç" la Tez, tamamlanmıştır.

٥٦ – رسالة ثامسطيوس إلى يوليان الملك فى السياسة وتدبير المملكة .

SIYASETNÂME

56. THEMISTIUS, *Risāla ilā Yūlyān al-malik fī l-siyāsa wa tadbīr al-mamlaka*, édité avec introduction et notes par Moh. Salīm Sālim, Le Caire, Ministère de la Culture, Markaz taḥqīq al-torāth, 1970, 19,5 × 27 cm., 52 pages.

Il s'agit d'une épître de Thémistius à Julien l'Apostat sur la manière de conduire un royaume.. Elle est signalée dans Pauly-Wissowa comme écrite vers la fin de 361, début de 362. Le texte arabe avait été découvert par le P. Cheikho (manuscrit à Dār al-Kotob) en 1897 et il avait fait une communication au XI Congrès des Orientalistes à Paris. Sa communication fut publiée dans les Actes du Congrès, 3e Partie, pp. 125 et sq. Le texte arabe lui-même fut publié ultérieurement par lui-même dans *al-Mashriq*, No 11, 1920, pp. 882 et sq.

Ici le Prof. S. Sālim, chef du Département des langues classiques à l'Université de 'Ayn Shams, republie le texte d'après deux manuscrits (Dār al-Kotob 290 *Akhlāq* Taymūr-8e s. de l'H.; et Istanbul (Kōprulu) dont un microfilm se trouve à l'Institut des manuscrits au Caire).

M. Salīm décrit ces deux manuscrits (pp. 14-16), montre qu'ils sont de source différente : ils n'ont pas le même titre, ni le même nom du traducteur et présentent de nombreuses variantes. D'après le manuscrit de Dār al-Kotob, la traduction serait due à Ibn Zor'a, à partir du syriaque. Par contre, le manuscrit d'Istanbul dit que le traducteur est Abū 'Othmān Sa'īd b. Ya'qūb al-Dimashqī. M. Sālim préfère ne point trancher en cette question : il vaut mieux attendre de nouvelles sources d'information.

Nombreuses notes, références à l'Aristote grec, à Thémistius etc. Texte bien imprimé par les presses le Dār al-Kotob. Introduction de 18 pages où sont données, entre autres, les biographies de Thémistius et de Julien l'Apostat.

5.177-178

13 NAZMAN 1991 -SIYASETNAME

64. IBN al-AᶜRAJ (Abū l-Faḍl Moḥammad), *Taḥrīr al-solūk fī tadbīr al-molūk*, édité avec introduction et notes par Foᵓād ᶜAbd al-Monᶜem Aḥmad, Alexandrie, Moᵓassasat shobbān al-jāmiᶜa, (s.d.), 17 × 24 cm, 80 pages.

Sur l'auteur on n'a que les maigres renseignements dans *al-Dawᵓ al-lāmiᶜ* de Sakhāwī (t. 11, p. 129; t. 9, pp. 92–93). Originaire du Caire, de condition humble, shāfiᶜite, il fut surtout célèbre par la beauté de son écriture. Il gagna sa vie comme scribe et enseigna la calligraphie dans al-madrasa l-ashrafiyya. Ibn Iyās, dans ses *Badāᵓiᶜ al-zohūr* (t. 5, p. 314), loue l'excellence de son écriture. Il mourut en 952 H./1545.

Son livre est inspiré surtout d'*al-Aḥkām al-soltāniyya* de Mawardī (m. 450 H./1058) et d'*al-ᶜIqd al-farīḍ lil-malik al-saᶜīd* du vizir Ibn Ṭalḥa (m. 652 H./1254).

Le livre comprend une introduction insistant sur le fondement de l'autorité qui doit être la justice, basée sur l'application de la *Sharīᶜa*, il faut punir les contrevenants, veiller à la conservation de la vie et des biens des personnes, n'accepter pour les revenus de l'Etat que des sources légales, les administrer par des organismes spéciaux, demander à l'Émir de suivre par lui-même la marche des affaires.

L'édition a été faite sur un *unicum* khazāᵓinī, autographe, écrit pour le sultan Ashraf Qānsu al-Ghūrī (m. 922 H./1516), manuscrit qui se trouve à l'Institut des manuscrits de la Ligue Arabe (n° 35 *siyāsa wa-ijtimāᶜ*). Texte clairement imprimé, très peu de notes. Cinq index: 1. versets coraniques 2. *ḥadith* 3. poésie 4. bibliographie 5. tables des matières.

M. ᶜAbd al-Monᶜem Aḥmad est «expert des recherches islamiques à la présidence des tribunaux religieux de l'état de Qaṭar».

G.C. Anawati, " TEXTES ARABES ANCIENS ÉDITÉS EN ÉGYPTE AU COURS DES ANNÉES 1981 à 1984", MIDEO, Vol.XVII, pp. 175-214, 1986 BEYROUTH.

and artisans, peasants, traders, cattle breeders and others who had to earn their living.[29] The recognition of a scribal class or bureaucracy as a separate estate may perhaps have begun under the Achaemenids, and the division was very well established in Sasanian times, when administrative secretaryship constituted a virtually hereditary profession.

Translations from Pahlavī

The first phase in the transmission and reception of Iranian social conceptions in classical Islamic culture is represented, as in the case of Greek philosophy, by the translation of a number of relevant texts into Arabic.[30] Although it is impossible to distinguish precisely between 'religious' and secular heroic (or, in Christensen's term, 'national') literature in the Sasanian period,[31] the two quadripartite social models discussed above do seem to a large extent to have characterised different types of writing. The earlier model (priests, soldiers, cultivators, artisans) survived chiefly in the sacred Zoroastrian tradition embodied in the Avesta and the supplementary and explanatory texts inspired by it. As a result of its associations with explicitly Zoroastrian literature, this form of social ideal was less familiar to Muslim writers than the later, 'bureaucratic' model (priests, soldiers, secretaries, artisans and cultivators), which came to dominate the political ethos of the Sasanian court and administration and was thus recorded in Sasanian historiography and other overtly didactic works, some of which were translated into Arabic.[32]

Of principal importance in the literary transmission of Iranian social ideals are the historiographical *Khwadāynāmag*, or 'Book of Kings', and two ethico-political texts, known in the Islamic period as the *ʿAhd Ardashīr* and the *Tansarnāmeh*. The versions of the *Khwadāynāmag* to which Muslim authors had access appear to have narrated the history of Iran down to the reign of Khusraw Parvīz (590–628), and probably date from the reign of the last Sasanian monarch, Yazdagird III (632–651).[33] The *Khwadāynāmag* was apparently translated from Pahlavī into Arabic more than once, and also into

[29] Minovi (ed.), *Tansarnāmeh*, pp. 12–13; tr. Boyce, *Letter of Tansar*, pp. 37–38.

[30] On the Arab reception of Iranian quadripartite social models, see also al-Sayyid, 'Naẓarāt fī jadaliyyāt al-ʿilāqa bayn al-namūdhajayn', in *al-Umma wa'l-jamāʿa wa'l-salṭa*, pp. 92–96.

[31] Christensen, *Les gestes des rois dans les traditions de l'Iran antique* (Paris, 1936), pp. 33ff; *idem*, *Les Kayanides* (Copenhagen, 1931), pp. 35ff; see also E. Yarshater, 'Iranian National History', *Cambridge History of Iran*, vol. 3 (1), ed. E. Yarshater (Cambridge 1983), pp. 393ff, and Ẓabīḥ Allāh Ṣafā, *Ḥamāseh-sarāʾī dar Īrān* (Tehran, 1363), especially pp. 21–137.

[32] Of course, Sasanian historiography itself incorporated much of the sacred history of the Zoroastrian tradition, as well as the 'epic' or 'heroic' tradition of eastern Iran, which narrated not only the legendary history of the early Iranian kings but also that of families of heroic warriors (*pahlavānān*), whom it portrayed as guardians of the Iranian throne. The priesthood similarly made use of the heroic tradition where it found it helpful to do so, and the scribes (*dabīrān*) who recorded the *Khwadāynāmag* shared the outlook of the priests by virtue of their training (Yarshater, 'Iranian National History', p. 394).

[33] Grignaschi, 'La *Nihāyatu-l-ʾarab fī aḫbāri-l-Furs wa-l-ʿArab* et les *Siyaru mulūki-l-ʿAǧam* du Ps. Ibn-al-Muqaffaʿ', *BEO* 26 (1973), pp. 83–148.

15 HAZIRAN 1999

New Persian.[34] Although none of the Pahlavī originals nor any of these translations is extant, it seems from Ḥamza al-Iṣfahānī's introduction to his *Taʾrīkh sinī mulūk al-arḍ waʾl-anbiyāʾ* that several Arabic versions were available to him when he composed his history in 350/961.[35] Some version of the text is probably at the base of virtually all Muslim narratives of pre-Islamic Iranian history, including those of al-Ṭabarī, al-Thaʿālibī and Firdawsī; the differences in the accounts of Iranian history given by Muslim authors are perhaps in part due to the different Pahlavī versions at the base of the various translations. The *ʿAhd Ardashīr* and the *Tansarnāmeh* purportedly date from the reign of the first Sasanian monarch Ardashīr (c. 226–240), although some scholars regard both texts as dating substantially from late Sasanian times.[36] They were translated more than once into Arabic, probably initially in the late Umayyad period, and appear to have enjoyed a considerable circulation.[37] According to Ibn al-Nadīm, several other works of *andarz*, or 'advice', appear to have been translated from Pahlavī into Arabic as well.[38]

The *ʿAhd Ardashīr* apparently represents Ardashīr's testament to his successors or (according to later versions), to his son Shāpūr.[39] Many Arabic histories quote from this text; parts of it are also cited by Firdawsī.[40] In its complete form, it survives in the anonymous *Kitāb al-ghurar* (probably composed in the second decade of the fourth century), in Miskawayh's *Tajārib al-umam* and in Abū Saʿd al-Ābī's *Nathr al-durar*.[41] All versions of the *ʿAhd* include an account of four social categories: the soldiery (*asāwira*); the priests (*ʿubbād*), ascetics and guardians of the fire-temples; the secretaries, astronomers and physicians; and the cultivators, artisans (*muhhān*) and merchants.[42] Some manuscripts of the *ʿAhd* contain an interpolation in which a further set of four social divisions (*aqsām*) appears: the men of religion (*aṣḥāb al-dīn*), the men of war ([*aṣḥāb*] *al-ḥarb*), the men of administration ([*aṣḥāb*] *al-tadbīr*) and the men of service ([*aṣḥāb*] *al-khidma*).[43]

In the *ʿAhd Ardashīr*, it is the wellbeing of the realm that is emphasised most in discussions of social stratification. The text is replete with admonitions to

[34] Ibn al-Nadīm, *Fihrist*, pp. 118, 244–245, 305; V. Minorsky, 'The Older Preface to the *Shāhnāma*', *Studi orientalistici in onore di G. Levi della Vida* (1956), vol. 2, pp. 161, 166.

[35] Ḥamza al-Iṣfahānī, *Taʾrīkh sinī mulūk al-arḍ waʾl-anbiyāʾ* (Beirut, 1961), pp. 13–14.

[36] Christensen, *L'Iran*, pp. 63–66, suggests that the works were composed in the reign of Khusraw; Boyce, *Letter of Tansar*, pp. 11–12, posits an original third-century version of the *Tansarnāmeh* to which interpolations were added at a later date. Shaked, on the other hand, sees nothing in either text to indicate conclusively that it was not composed in early Sasanian times ('From Iran to Islam. Notes on Some Themes in Transmission', p. 55, n. 22).

[37] On the translation of the *ʿAhd Ardashīr*, see 'Abbās's introduction to his edition of the text (Beirut, 1387/1967), pp. 33ff.

[38] *Fihrist*, pp. 315–316; cf. J.P. de Menasce, 'Andarz Literature', *Cambridge History of Iran*, vol. 3 (2), pp. 1180–1186; Richter, *Studien*, pp. 63ff.

[39] Grignaschi, 'Quelques spécimens de la littérature sassanide conservés dans les bibliothèques d'Istanbul', *JA* 254 (1966), p. 11, n. 9.

[40] Cf. Christensen, *Les gestes*, pp. 91ff; 'Abbās, *ʿAhd Ardashīr*, introduction, pp. 33–38.

[41] See 'Abbās, *ʿAhd Ardashīr*, introduction, pp. 35, 39–45.

[42] 'Abbās, *ʿAhd Ardashīr*, p. 63.

[43] *Idem*, *ʿAhd Ardashīr*, p. 63.

LOUISE MARLOW
Hierarchy and egalitarianism in Islamic Thought.
Cambridge 1997, s. 72-77. ON: 60608

(al-Masʿūdī, *Tanbīh*, 32-3, 35, 44). According to Yāḳūt, it lay on the upper course of the Hirmās in the midst of numerous gardens. Ibn Ḥawḳal, who in 358/968-9 visited the town, which lay at the foot of Djabal Bālūsā, speaks of the pleasant life in it, apart from the dangerous scorpions found there. Al-Muḳaddasī describes the fine houses and baths, the market, the Friday mosque and the citadel. Ibn Djubayr also visited it in 580/1184-5, and mentions its gardens, the bridge over the Hirmās inside the town, the hospital (*māristān*), several schools and other places of interest. In the 8th/14th century it was already for the most part in ruins; but the Friday mosque was still in existence and the gardens around it from which rose-water was exported (Ibn Baṭṭūṭa). Ḥamd Allāh Mustawfī, according to whom the walls had a circumference of 6,500 paces, praises its fruits and wine but laments the unhealthy moistness of the climate, the large number of scorpions and the plague of midges.

Hūlāgū in 657/1259 occupied al-Ruhā, Naṣībīn and Ḥarrān (Weil, *Gesch. der Chalifen*, iv, 10). The Mongol Khān Mangū-Tīmūr [*q.v.*] died, poisoned in Djazīrat Ibn ʿUmar, on his way from there to Naṣībīn, on 16 Muḥarram 681/26 April 1282 (Barhebraeus, 546-7). When Tīmūr Khān in 1395 was on his way to Ṭūr ʿAbdīn, the people of Naṣībīn and Maʿarra hid in caves from the Mongols but were suffocated in them with smoke (Appx. to Barhebraeus, *Chronography*, ed. Wallis Budge, ii, p. xxxiv). The Ḥasanāyē Kurds in 1403 pillaged Naṣībīn and the country around (*ibid.*, p. xxxvi).

The town passed into the hands of the Ottomans in 921/1515 (von Hammer, *GOR*, ii, Pest 1828, 449). It became the capital of a *sandjaḳ* in the *pashalīḳ* of Āmid (Ḥādjdjī Khalīfa, *Djihan-numā*, Istanbul 1732, 438). Later, it was placed in the *sandjaḳ* of Mārdīn in the *pashalīḳ* of Baghdād (St. Martin, *Mémoires sur l'Arménie*, i, Paris 1818, 161-2).

In the present century, Nusaybin's strategic importance has arisen not only from its position on the southern fringes of the eastern Anatolian highlands but also from the passing through it, with a station, of the Istanbul-Aleppo-Baghdād railway. In contemporary Turkey, Nusaybin town (lat. 37° 03' N, long. 41° 13' E) is the chef-lieu of an *ilçe* or district of the *il* or province of Mardin, agriculturally prosperous from cereal and rice growing and from stock-raising. In 1970 the town had a population of 13,941 and the district one of 43,309.

Bibliography: Khʷārazmī, *Kitāb Ṣūrat al-arḍ*, ed. v. Mžik, *ibid.*, v, 29 (no. 260: read *Madīnat Naṣībīn*); Battānī, *Opus astronomicum*, ed. Nallino, ii, 175 (no. 158); iii, 238; Iṣṭakhrī, 72-8; Ibn Ḥawḳal, 139-43, 149; Muḳaddasī, 54, 90, 137, 140, 145-6, 149, 159, 390; Ibn al-Faḳīh, 132-3, 227, 233; Ibn Khurradādhbih, 95-6, 116, 172; Ḳudāma, 214-15, 227, 245; Ibn Rusta, 97, 106; Yaʿḳūbī, *Buldān*, 362; Masʿūdī, *Tanbīh*, 32-3, 35, 44, 150. 384; Yāḳūt, *Muʿdjam*, iii, 559, iv, 787; Ibn Djubayr, ed. Wright, 240; Ibn Baṭṭūṭa, ii, 140; Ḥamd Allāh Mustawfī, Bombay 1311, 167; Balādhurī, *Futūḥ*, 175, 178; Ibn al-Athīr, index, ii, 818; Ṭabarī, indices, s.v.; Le Strange, *Lands*, 87, 94-5, 97, 124-5; G. Hoffmann, *Auszüge aus syr. Akten persischer Märtyrer*, Leipzig 1880, index, 316, under *Nṣībʰīn*; J.S. Buckingham, *Travels in Mesopotamia*, London 1827, i, 442-6; E. Sachau, *Reise in Syrien und Mesopotamien*, Leipzig 1883, 392; M. v. Oppenheim, *Vom Mittelmeer zum Persischen Golf*, ii, Berlin 1900, 29-36; V. Chapot, *La Frontière de l'Euphrate de Pompée à la conquête arabe*, Paris 1907, 317-19; C. Preusser, *Nordmesopotamische Baudenkmäler* (*XVII. wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orientgesellschaft*), Leipzig 1911, 39-43; Sarre and Herzfeld, *Archäologische Reise im Euphrat- und Tigrisgebiet*, ii, Berlin 1920, 336-46, pls. cxxxviii f. and figs. 314-16; R. Dussaud, *Topographie historique de la Syrie antique et médiévale*, Paris 1927, 482, 490-3, 496-99, 522-3; Murray's *Handbook. Asia Minor, Transcaucasia, Persia, etc.*, London 1895, 292-3; Baedeker, *Palestine and Syria*, Leipzig 1912, 425-6; Admiralty Handbooks, *Turkey*, London 1942-3, ii, 247-50, 345, 477-8, 576; Carole Hillenbrand, *A Muslim principality in Crusader times. The early Artuqid state*, Istanbul 1990, index.

(E. Honigmann-[C.E. Bosworth])

NĀṢĪF AL-YĀZIDJĪ [see AL-YĀZIDJĪ].

NAṢĪḤAT AL-MULŪK (A.), literally "advice for rulers", a phrase under which may conveniently be considered the genre of pre-modern Islamic literature which consists of advice to rulers and their executives on politics and statecraft (*siyāsa* [*q.v.*] or *tadbīr al-mulūk*); the ruler's comportment towards God and towards the subjects or *raʿiyya* [*q.v.*] whom God has entrusted to his charge; the conduct of warfare, diplomacy and espionage; etc. All these themes correspond to the genre of mediaeval European literature known as that of "mirrors for princes" or *Fürstenspiegel* (see on this, *Dict. of the Middle Ages*, New York 1982-9, viii, 434-6, art. *Mirror of princes* (Patricia J. Eberle)).

In their more theoretical aspect, these Islamic works overlap the fields of practical ethics (for which see AKHLĀḲ (i)) and of the testament or *waṣiyya* [*q.v.*] of a chief or ruler, which (in the examples known to us, such as the testaments of ʿUmar I, Muʿāwiya and al-Manṣūr) seem often to have contained advice on rulership and its problems, aphorisms on the responsibilities of power, exhortations to justice and godly rule, etc. intended for the testator's heir. But many of them also have a distinctly practical aspect. The emphasis here is often on *Realpolitik* as a mainspring of political action, so that contemporary pragmatic attitudes to the exercise of power are revealed; and, in the later, Persian mirrors for princes there is often a considerable amount of historical information conveyed as anecdotes or as illustrative, practical examples of general principles. They thus contain material of value to students of Islamic history and of Islamic administration and its institutions.

The genre has a further significance for the unfolding of early Islamic culture in that it constitutes a meeting-point for various ethical, philosophical and practical strands. Some of these developed purely within the Islamic religious tradition, such as the concept of the caliph-*imām* as deriving all his power from God and only deserving his exalted position so long as he exercised this authority in conformity with the *sharīʿa* [*q.v.*]. Others were non-Islamic. The Persian bureaucratic tradition, already influential in Islamic administration by the later part of the Umayyad period (see below), was strengthened in the ʿAbbāsid period by the formation of the influential body of secretaries or *kuttāb* [see KĀTIB. i. In the caliphate] imbued with ancient Persian ideas and ideals; whence the frequency in the mirrors for princes literature of stories illustrating the beneficent and just government of Sāsānid emperors like Ardashīr I Pāpakān, Bahrām [*q.v.*] Čūbīn, Khusraw I Anūsharwān [*q.v.*] and Khusraw II Aparwīz, and the wisdom of their ministers such as Buzurgmihr [*q.v.*]. A lesser influence was mediated from India through such animal fables has those of Bidpay, the later Arabic *Kalīla wa-*

Publications of the
Institute for the History of
Arabic-Islamic Science

Edited by
Fuat Sezgin

ISLAMIC
GEOGRAPHY

Volume 141

Extraits inédits
relatifs au Maghreb
(Géographie et histoire)
traduits de l'arabe et annotés
par
E. Fagnan

Reprint of the Edition Alger 1924

1993

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

03 AZİRAN 1994

EXTRAITS INÉDITS

RELATIFS AU MAGHREB

(GÉOGRAPHIE ET HISTOIRE)

TRADUITS DE L'ARABE ET ANNOTÉS

PAR

E. FAGNAN

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Demirbaş No: 126449-22
Tasnif No 910.4
ISL.G

ALGER
ANCIENNE MAISON BASTIDE-JOURDAN
JULES CARBONEL
IMPRIMEUR-LIBRAIRE-ÉDITEUR
1924

Najera ناجرة, ville florissante ; Kastîla [1] est une forte citadelle qu'entourent de nombreux vignobles et de vastes cantons.

Ségovie سقوبية n'est pas une ville mais une série de bourgades voisines les unes des autres et entremêlées de champs cultivés ; la population y est dense, l'eau extrêmement abondante. Les habitants, qui s'occupent de la reproduction et de l'élevage du bétail, sont grossiers et braves, bien connus pour leur penchant à la guerre et leur endurance.

Barcelone [2], située auprès de la mer, a un port où ne peuvent pénétrer que les navigateurs qui le connaissent bien et sont expérimentés. Elle est garnie de solides remparts, et il faut, soit pour y entrer soit pour en sortir, reconnaître la montagne qui porte le nom de Temple de Vénus. Elle est habitée par un roi de France et est le siège du gouvernement. Ces chrétiens ont des bâtiments qui naviguent de côté et d'autre et se livrent à des incursions ; ils sont assez puissants et assez nombreux pour qu'on ne puisse leur résister. [158 v°] On dit, à ce que rapporte Edrisi, qu'ils descendent de Djefna جفنة [3]. Le pays de Barcelone produit beaucoup de blé, de grains divers et de miel.

Poitiers تبارس est une belle et grande ville dont la région avoisinante a pris le nom ; c'est une capitale des pays chrétiens. On cite parmi les villes de ce pays... etc.

(1) Estella, d'après Saavedra ; Castellon dans Aboulféda, II, 262.

(2) Edrisi-Saavedra, p. 83.

(3) C'est-à-dire de la dynastie Ghassanide ; cf. *Boletin de la R. Ac. de la H.*, XV, 101.

VI

Ahmed ben Ali Mahalli, aussi nommé Ibn Zenbel, vivait au x^e^ s de l'hégire et a écrit une relation de la conquête de l'Égypte par le sultan Selim, à laquelle il a participé. De cette relation, dont il y a plusieurs recensions, des exemplaires nombreux sont conservés dans nos bibliothèques, voir notamment les Catalogues de Paris, n^os^ 1832-1838 ; de Gotha, n^os^ 1669 à 1673 ; de Vienne, n^os^ 928 à 930 ; de Munich, n^os^ 411 et 412 ; de Leyde, n° 2619, etc. ; voir Wüstenfeld, *Geschichtschreiber*, n° 523 ; Brockelmann, II, 298. Elle est diversement dénommée, mais le titre exact en paraît être celui qui est donné plus loin (p. 153 ; cf. Wüstenfeld, *l. l.* ; H. Kh. II, 112, n° 2158 ; Catal. de Vienne, II, n° 928). Il n'y a d'ailleurs pas à tenir compte de la notice qu'en donne E. Blochet (*Histoire d'Égypte de Makrizi traduite de l'arabe*, p. 52, n° 130) : ainsi, et alors que la collection de Paris renferme des copies datées de 1030, 1066, 1083 et 1081, il dit que « cet ouvrage fut terminé en 1109 », reproduisant une erreur manifeste, et maintes fois relevée, du Catalogue de Vienne ; et citant en outre le Catalogue de Munich, où on lit qu'un exemplaire est daté de 1034. Mahalli est aussi auteur d'un traité de géographie générale intitulé : تحفة الملوك والرغائب فى البر والبحر من العجائب والغرائب, ce que Wüstenfeld traduit « Munus regibus oblatum et dona amplissima ex rebus in terra marique mirandis atque singularibus ». Un exemplaire, unique à ma connaissance et dont Reinaud, dans son *Aboulféda*, n'a pas signalé l'existence, en est conservé à Oxford (Catalogue Uri, n° 892) ; orné de nombreuses enluminures et comptant 562 *pages* à 19 lignes, il a été écrit en 981, du vivant même de l'auteur (voir p. 380). Celui-ci ne paraît d'ailleurs être que médiocrement renseigné et la correction de son style laisse souvent à désirer. Le ms. lui-même est dû à un copiste peu instruit et inattentif.

[368] A l'ouest de la ville de Rome la grande on trouve Er-Roumâniya [1], dont les habitants sont appelés, du nom de ce pays, Armîn. Les incursions musulmanes parties d'Espagne par mer et dirigées contre ce pays y parvinrent autrefois :

(1) Cette orthographe, ainsi que celle de Armân, qui suit, sont empruntées au ms. 1552 d'Alger, f. 37 ; le texte de Mahalli écrit Arminiya et Armel, ce qui est la corruption probable de Roumâniya, voir le *Tenbih* de Mas'oûdi, p. 239 de la trad. fr. de Carra de Vaux ; cf. cependant infrà p. 125. La petite géographie (par Zohri ?) que renferme ce ms. a été largement mise à contribution par notre compilateur, et les deux mauvais exemplaires que j'en peux consulter m'ont souvent été utiles. Comparez ci-dessus, p. 7 n. 3.

121-193

ŞARKIYAT ENSTİTÜSÜ
Acc 710
KÜTÜPHÂNESİ

نشریهٔ
دانشکده ادبیات تبریز

بهارسال ۱۳۴۰ Yıl : 13

Tuhfetü'l-Mülük

بقلم حاج‌حسین نخجوانی

تحفة‌الملوك یا نصایح‌الملوك

درآداب و اخلاق و اندرز ونصایح کتابهای زیادی نوشته‌شده لیکن اغلب آنها خطی بوده و درگنجینهٔ کتابخانه‌ها بلااستفاده و متروك مانده است احدی از آنها اطلاعی‌ندارد کتاب تحفة‌الملوك نیز ازآن کتابهای‌قدیمی پرارزش میباشد که درسال ۱۳۱۷ شمسی بهمت کتابخانهٔ طهران از روی نسخهٔ خطی موزهٔ بریطانی لندن چاپ شده و مقدمهٔ فاضلانه‌ای برآن نوشته شده یکی از بهترین کتب اخلاق وآداب است که درقرن هفتم یا کمی بعداز آن تألیف‌شده متأسفانه نام مؤلف کتاب وزمان تألیف آن درست معلوم نشده بنا بنگارش نویسندهٔ مقدمه بین ربع اول قرن هفتم و ربع آخر قرن‌هشتم تألیف‌شده دلیل نویسندهٔ مقدمه اینست که درصفحهٔ۱۱۲ تحفة‌الملوك مؤلف اشاره بظهور و هجوم تاتار بشهر دربند نموده و آنواقعه را درحدود سنهٔ ۶۱۸ هجری‌نوشته بنابرین بعدازآن تاریخ تألیف شده وقبل‌از سنهٔ۷۶۱ میباشد بعلت‌آنکه تاریخ تحریر نسخه موزهٔ بریطانی است که مأخذ کتابخانهٔ طهران است پس مابین این‌دو تاریخ این کتاب تألیف شده بنام مؤلف درمتن کتاب اشاره‌ای نیست و در کتب تواریخ و اسامی کتب نیز باین نام ونشان کتابی بنظرنرسید نویسندهٔ مقدمه منحصراً بوجود دونسخه از این کتاب اشاره نموده یکی درموزهٔ بریطانی لندن که درسنهٔ۷۶۱ هجری کتابت شده و دیگری در کتابخانهٔ دارالفنون لیدن بوده است و نوشته که از وجود بیش‌از دونسخه ازآن خبر نداریم چون نگارنده سطور نسخهٔ دیگری خطی‌از

آن کتاب دارم که عین همان کتاب‌است ولی بعضی مغایرت‌ها باآن کتاب دارد شرح آنرا بنظرقارئین محترم میرسانم نام این‌نسخه دراول کتاب (نصایح‌الملوك) مسطور است البته بعداً نوشته شده وبا تحفة‌الملوك دربعضی قسمت‌ها درعبارات والفاظ فرق کلّی‌دارد وبعضی مطالب درتحفة‌الملوك علاوه است چنین بنظر میآید که اصل‌نسخهٔ نصایح‌الملوك‌است ولی‌بعداًبمرورزمان‌بعضی‌مطالب‌علاوه کرده ونام‌آنرا تحفة‌الملوك گذاشته‌اند نصایح‌الملوك تاریخ تحریر ندارد لیکن ازحیث خط و ربط وجنس کاغذ معلوم میشود که در همان زمان مؤلف یا کمی بعد از آن کتابت شده است خط آن درشت و خوانا است با سرلوح‌های الوان و دربعضی قسمت‌ها با آب‌طلا نوشته شده طول کتاب ۲۳ و عرض‌آن ۱۵ سانتیمتر است هرصفحه ۱۱ سطر و کلیه ۱۵۸ صفحه است اول وآخر کتاب تمام‌است نقصی‌ندارد جزاینکه فاقدتاریخ‌تحریراست محتملا در ترکیه نوشته شده ویا زمانی درتصرف شخصی بوده که درترکیه ساکن بود زیرا که درپشت صفحه اول و آخر بعضی اشعار و مطالب ترکی نوشته شده که روی‌آنها کاغذچسبانده‌اند ودررروشنائی‌خوانده‌میشود دراول کتاب قبل‌ازبسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم این‌عبارت مسطور است که بعداً نوشته‌شده وخط‌آن غیراز خط متن کتابست (کتاب نصایح‌الملوك که شیخ تاجی‌زاده ترجمه بفارسی کرده است ازکتاب انیس‌العارفین) کتاب انیس‌العارفین و شیخ تاجی‌زاده معلوم نشد چه کتابی بوده وچه کسی است در تحفة‌الملوك چاپی صفحهٔ ۱۲ و۴۸ ازکلیله ودمنهٔ منظوم رودکی چند شعری هست ولی درنصایح‌الملوك آن اشعارنیست معلوم میشود که بعداً الحاق شده‌است همچنین قریب شش‌صفحه درحدود هفتاد سطر ازسطرهای نصایح‌الملوك درتحفة‌الملوك ازباب پانزدهم درحکایت کیخسرو وتخت او ازقلم افتاده و کتاب‌ناقص‌است درنصایح‌الملوك تمام آنقسمت هست که دراینمقاله نوشته میشود نسخهٔ نصایح‌الملوك قدیمتر ازنسخهٔ موزهٔبریطانی ونسخهٔ کتابخانهٔ دارالفنون لیدن بنظرمیرسد محض مزید اطلاع کتاب دوستان شرح نسخهٔ نصایح‌الملوك وبعضی قسمت‌هائی که باتحفة‌الملوك مغایرت‌دارد

Tuhfetü'l-Mülük

بقلم حاج‌حسین نخجوانی

تحفة‌الملوك یا نصایح‌الملوك

درآداب و اخلاق و اندرز ونصایح کتابهای زیادی نوشته‌شده لیکن اغلب آنها خطی بوده و درگنجینهٔ کتابخانه‌ها بلااستفاده و متروك مانده است احدی از آنها اطلاعی‌ندارد کتاب تحفةالملوك نیز ازآن کتابهای‌قدیمی پرارزش میباشد که درسال ۱۳۱۷ شمسی بهمت کتابخانهٔ طهران از روی نسخهٔ خطی موزهٔ بریطانی لندن چاپ شده و مقدمهٔ فاضلانه‌ای برآن نوشته شده یکی از بهترین کتب اخلاق وآداب است که درقرن هفتم یا کمی بعداز آن تألیف‌شده متأسفانه نام مؤلف کتاب وزمان تألیف آن درست معلوم نشده بنا بنگارش نویسندهٔ مقدمه بین ربع اول قرن هفتم و ربع آخر قرن‌هشتم تألیف‌شده دلیل نویسندهٔ مقدمه اینست که درصفحهٔ۱۱۲ تحفةالملوك مؤلف اشاره بظهور و هجوم تاتار بشهر دربند نموده و آنواقعه را درحدود سنهٔ ۶۱۸ هجری‌نوشته بنابرین بعدازآن تاریخ تألیف شده وقبل‌از سنهٔ۷۶۱ میباشد بعلت‌آنکه تاریخ تحریر نسخه موزهٔ بریطانی است که مأخذ کتابخانهٔ طهران است پس مابین این‌دو تاریخ این کتاب تألیف شده بنام مؤلف درمتن کتاب اشاره‌ای نیست و در کتب تواریخ و اسامی کتب نیز باین نام ونشان کتابی بنظرنرسید نویسندهٔ مقدمه منحصراً بوجود دونسخه از این کتاب اشاره نموده یکی درموزهٔ بریطانی لندن که درسنهٔ۷۶۱ هجری کتابت شده و دیگری در کتابخانهٔ دارالفنون لیدن بوده است و نوشته که از وجود بیش‌از دونسخه ازآن خبر نداریم چون نگارنده سطور نسخهٔ دیگری خطی‌از

ŞARKIYAT ENSTİTÜSÜ
Acc 710
KÜTÜPHÂNESİ

نشریهٔ
دانشکده ادبیات تبریز

بهارسال ۱۳۴۰ Yıl : 13

[illegible] درتصرف شخصی بوده که درترکیه ساکن بود زیرا که درپشت صفحه اول و آخر بعضی اشعار و مطالب ترکی نوشته شده که روی‌آنها کاغذچسبانده‌اند ودرروشنائی‌خوانده‌میشود دراول کتاب قبل‌ازبسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم این‌عبارت مسطور است که بعداً نوشته‌شده وخط‌آن غیراز خط متن کتابست (کتاب نصایح‌الملوك که شیخ تاجی‌زاده ترجمه بفارسی کرده است ازکتاب انیس‌العارفین) کتاب انیس‌العارفین و شیخ تاجی‌زاده معلوم نشد چه‌کتابی بوده وچه کسی است در تحفةالملوك چاپی صفحهٔ ۱۲ و۴۸ از کلیله ودمنهٔ منظوم رودکی چند شعری هست ولی درنصایح‌الملوك آن اشعارنیست معلوم میشود که بعداً الحاق شده‌است همچنین قریب شش‌صفحه درحدود هفتاد سطر ازسطرهای نصایح‌الملوك درتحفةالملوك ازباب پانزدهم درحکایت کیخسرو وتخت او ازقلم افتاده و کتاب‌ناقص‌است درنصایح‌الملوك تمام آنقسمت هست که دراینمقاله نوشته میشود نسخهٔ نصایح‌الملوك قدیمتر ازنسخهٔ موزهٔبریطانی ونسخهٔ کتابخانهٔ دارالفنون لیدن بنظرمیرسد محض مزید اطلاع کتاب دوستان شرح نسخهٔ نصایح‌الملوك وبعضی قسمت‌هائی که باتحفةالملوك مغایرت‌دارد

1031

1353 H.S- Tahran

ـ گاهی اوقات وسواس علمی مترجم کتاب تا آنجاست که خود می‌تواند موجبی بر گمراهی شود مثلا زیر نویس صفحه ۸۸ کتاب درباره نگریستن به شمشهٔ نقشدار بنظر اینجانب کلا زاید می‌نماید زیرا همانطورکه خود مترجم دانشمند کتاب ترجمه فرموده‌اند : « ..یکبار از سمت ابتدا و بار دیگر ازسمت مقابل آن...» معنی روشن است یعنی تنها و بیکبار به نگریستن از درون لوله‌ای که بشرح قبلی نصب کرده‌ایم اکتفا نکنیم بلکه از هر دوسوی لوله یکبار از این سر آن و بار دیگر ازسر دیگرش به نقطه‌ایکه در شمشهٔ نقشدار در دوسوی مختلف لوله نشانه کرده‌ایم بنگریم. همین نکته را در یکی دو مورد دیگر هم که مترجم محترم با منتهی وسواس علمی به‌آوردن متن اصلی بصورت زیر نویس آورده است میتوان یادآور شد.

بهر حال، اشاراتی که در تعدادی صفحات کتاب برای راه‌گشائی و یاد آوری بعضی ازنکات بیان شده است خود تکملهٔ مفیدیست براین کتاب ارجمند و نفیس که هم حق مصنف آن و هم زحمت مترجم آن باید مشکور باشد وموجب کوششی شود در راه شناساندن بزرگان عالم و دانشمند متقدم این مملکت بر جوانانی که یحتمل آشنائی زیادی با تاریخ علوم وفرهنگ این سرزمین ندارند.

پایان

Tuhfat'l-mulûk

۳



اسماعیل حاکمی

تحفة الملوك علی بن احمد التستری

درجزو نسخ خطی فارسی کتابخانهٔ سلیمانیه استانبول دو نسخه از کتاب (تحفة الملوك) نظرم‌را جلب کرد که غیر از تحفة الملوك غزالی و تحفة الملوك (مؤلف نامعلوم) است .

مشخصات دو نسخه‌ای که ازدو کتاب علی‌حده به‌همین نام به‌نظر نویسندهٔ این سطور رسیده به شرح زیر است:

نخست ـ نسخه‌ای به شماره (212) عمومی که درکتابخانهٔ سلیمانیه مضبوط است و درباره مسائل فقهی نوشته شده شده وعجالةً ازبحث ما خارج است .

دوم ـ نسخه‌ای است به شماره (5247) که در باره آن بتفصیل سخن خواهیم گفت .

استاد دانشمند معظم جناب آقای مجتبی مینوی ـ سلمه‌الله تعالی ـ در مقاله‌ای ازسلسله مقالات ممتع خود تحت عنوان (ازخزاین ترکیه) مندرج در مجلهٔ دانشکده ادبیات (شماره ۳ سال‌هشتم ، فروردین ۱۳۴۰) بتفصیل درباره نسخ خطی موجود از تحفة الملوك غزالی ویك تحفة الملوك دیگر (زمان تالیف قرون هفتم وهشتم و مولف نامعلوم)[1] اطلاعات بسیار جالب و جامعی به دست داده‌اند .

نسخهٔ مورد نظرما ازکتاب (تحفة الملوك) به شماره (4247) کتابخانهٔ فاتح در جزو کتابهای کتبخانهٔ سلیمانیهٔ استانبول محفوظ. وآغاز آن‌چنین است:

« بهترین گلی که دربهارطبع نقاب بگشاید وخوشترین غزلی که موسیقار منقار خامه سراید حمد پادشاهی است که به بدیع فطرت هفت رواق معلق را برافراشت . وآنرا به جواهر کواکب بیاراست...»

نام کامل مؤلف به‌طوریکه خود درآغازمی گوید بدین‌شرح است:

چنین گوید : مؤلف این کتاب اضعف عباد‌الله تعالی علی‌بن احمدبن محمدالناسخ التستری ـ اصلح‌الله شانه ـ که حق‌سبحانه و تعالی هرکاری‌را سببی

۱ـ این کتاب درسال ۱۳۱۷ درتهران وبه اهتمام کتابخانهٔ تهران به طبع‌رسیده است

Siyasetnâme

سربرستی: حسان انوشه , فرهنگنامه ادبیٔ فارسی: دانشنامه ادب فارسی, اصطلاحات, موضوعات و مضامین ادب فارسی , مج ۲, ۱۳۸۱\۲۰۰۲ تهران. ISAM 137597

ضیایی

آداب‌الملوک (ā.dā.bol.mo.luk)، عنوان مشترک کتاب‌هایی در ادب فارسی که موضوع آن‌ها حکمت عملی است و برای آموزش شاهان، شاهزادگان و وزیران نوشته شده‌اند. این‌گونه آثار که در غرب «آیینهٔ شهریاران» (miror of princes) نام گرفته‌اند، ریشهٔ ایرانی دارند و نخست به‌مثابه بخشی از میراث فرهنگی ایران باستان از راه ترجمهٔ کتاب‌هایی از زبان پهلوی به زبان عربی به حوزهٔ فرهنگ اسلامی راه یافتند و با آن سازگار شدند و در اصطلاح عربی عنوان «ادب» یافتند و در ادبیات فارسی با عنوان‌های گوناگونی چون سیرالملوک، سیاست‌نامه، آداب‌الملوک و مانند آن‌ها یافتند. آداب‌الملوک‌ها، حاصل تأملات فلسفی و استنتاجات عقلی به روش فیلسوفان نیستند. نویسندگان آن‌ها معمولاً مردانی کارآزموده‌اند که در میدان عمل، تجربه آموخته‌اند و حاصل تجربه‌های خود را با اصول اخلاقی و دستورهای دینی درآمیخته و آن را به صورت اثری برای آموزش فرمانروایان به یادگار گذاشته‌اند. این نویسندگان ممکن است شهریار، وزیر یا مردی دیوانی و دانشمند باشند. گاهی نیز در میان آنان کسانی یافت می‌شوند که کار سیاست نکرده‌اند، اما به اعتبار مقام علمی خود، به درخواست فرمانروای وقت، اثری در زمینهٔ سیاست مدن پدید آورده‌اند تا فرمانروا را به رفتار دادگرانه و بهنجار فراخوانند. آداب‌الملوک‌ها، نه فلسفهٔ سیاسی‌اند و نه نظریهٔ حکومت، بلکه دربارهٔ هنر حکمرانی نوشته شده‌اند و بر فرضیهٔ دولت متمرکز و فرمانروای مستبد مطلق‌العنان استوارند و در آن‌ها کوشش شده تا میان منافع فرمانروا و منافع کشور، پیوند و سازشی پدید آید و استبداد شاهان با فراخوانی آنان به دادگری و خردمندی و رأفت تعدیل گردد تا بدین‌سان، سعادت همگان تأمین شود و فرمانروا و کشور او نیز از آسیب‌های کاربرد نابهنجار قدرت در امان بمانند. آداب‌الملوک‌ها درونمایه‌ای گسترده دارند و کارهای فرمانروایی چون جنگ و صلح، قضا، باردادن، گماشتن مأموران بلندپایهٔ دیوانی و لشکری، فرستادن رسولان و سفیران به دربارهای دیگر، پذیرفتن رسولان و سفیران دولت‌ها، استفاده از جاسوسان و منهیان و بازرسان، ادارهٔ شبستان، تربیت فرزندان، تربیت اسبان، برگزیدن جنگ‌افزار کارآمد و موضوعات دیگر را در برمی‌گیرند. معمولاً در آداب‌الملوک، فرمانروا صفاتی آرمانی چون خردمندی، دلیری، سلحشوری، گشاده‌دستی، دانشمندی، دانش‌دوستی و اعتدال دارد که برگرفته از اصول اخلاقی پذیرفته در فرهنگ اسلامی است که او را ترغیب کنند تا با در پیش گرفتن رفتار نیکو و رعایت دستورهای دینی و اصول اخلاقی، خود را به آن صفات نزدیک سازد. آداب‌الملوک‌ها به‌سبب به کار بردن پند و اندرز، با حکایت و تمثیل و سخنان حکمت‌آموز همراه هستند تا درک آن‌ها را برای خواننده آسان سازند. چون این‌گونه کتاب‌ها در کل، ریشهٔ ایرانی دارند، از شاهان ایران باستان به‌ویژه شاهان بزرگ ساسانی، چون اردشیر بابکان، بهرام گور، خسرو انوشیروان و خسروپرویز، حکایت‌ها و سخنان پندآموز می‌آورند. آداب‌الملوک‌ها اغلب به‌صورت کتاب یا رساله‌ای مستقل نوشته شده‌اند و گاهی نیز فصلی از کتابی را تشکیل داده‌اند و از چند جنبه اهمیت دارند: چون به دست مردان فرهیخته و کارآزموده نوشته شده‌اند، به شناخت وضع زبان فارسی در دوره‌های معین کمک می‌کنند و همچنین منبع تاریخی مهمی برای به دست آوردن آگاهی دربارهٔ سازمان کشوری و لشکری، آیین جنگ و امور دیوانی روزگار نویسنده و عصر پیش از او است. مهم‌ترین کتاب‌هایی که عنوان آداب‌الملوک دربارهٔ آن‌ها صادق است عبارتند از ۱ـ قابوس‌نامه نوشتهٔ عنصرالمعالی‌کیکاووس بن اسکندر بن قابوس بن وشمگیر بن زیار در اوایل نیمهٔ دوم سدهٔ پنجم. ۲ـ سیرالملوک/ سیاست‌نامه نوشتهٔ خواجه ابوعلی حسن طوسی نظام‌الملک، وزیر مقتدر و دانشمند الپ ارسلان و ملکشاه سلجوقی که آن را در حدود ۴۶۹ ق پرداخته. ۳ـ نصیحة‌الملوک اثر ابوحامد امام محمد غزالی طوسی نوشته در میان سال‌های ۴۹۹ تا ۵۰۵ ق. ۴ـ آداب‌الحرب‌والشجاعه نوشتهٔ محمد بن منصور بن سعید، ملقب به مبارکشاه و معروف به فخر مدبر که میان سال‌های ۶۲۶ تا ۶۳۳ق پدید آمده است. ۵ـ رسالهٔ ساز و پیرایهٔ شاهان پرمایه اثر افضل‌الدین محمد مرقی کاشانی در سدهٔ ششم هجری. ۶ـ سلوک‌الملوک نوشتهٔ فضل‌الله بن روزبهان خنجی اصفهانی. ۷و۸ ـ تاریخ فیروزشاهی و فتاوای جهانداری هر دو از ضیاءالدین برنی (ز۷۵۸ق). همچنین نمونهٔ این‌گونه آثار را که به‌صورت فصلی از کتابی پرداخته شده‌اند و دربارهٔ فرمانروا و صفات فرمانروای آرمانی داد سخن داده‌اند، می‌توان در کتاب‌هایی چون اخلاق ناصری (فصل سیاست ملک و آداب ملوک و فصل آداب اتباع ملوک) و گلستان سعدی (باب اول در سیرت پادشاهان) یافت.

منابع: آداب‌الحرب‌والشجاعه ؛ اخلاق ناصری، ۳۰۰-۳۲۰؛

Havliyyatu Fere'l-Adabi'l-Arabiyye.
c.1, s. 171-176, 1981 (BEYRUT)

22 NISAN 1991

كِتَاب سِيَر المُلُوك
(سياستنامه)

دكتوراه فئة أولى (أدب)
بقلم السيد حسن لواساني

هذا الكتاب الفارسي هو واحد من أبرز كتب التراث الأدبي الفارسي بعد الاسلام. وضعه في القرن الخامس للهجرة (الحادي عشر الميلادي) وزير السلاجقة المشهور نظام الملك الذي تُنسَب اليه المدارس النظامية. وكان قد طُبع بنصه الفارسي لاول مرّة اواخر القرن التاسع عشر في باريس باسم **سياستنامه**، وهو الاسم الذي رجح بعض النقاد انه ليس عنوانه الحقيقي، وهذا التقدير الأخير هو ما أخذ به لواساني ورجح للكتاب عنوان **سِيَر الملوك**.

قيمة الكتاب في الأصل، لا تنحصر في أنه نموذج من نماذج أدب عالمي مجاور يطالعه ويطلع عليه قارئ العربية، بل في ان الموضوعات التي يتناولها او تدور فصوله حولها، ترتبط ارتباطًا حميمًا بالتاريخ العربي، لأنّها تعرّف بكثير من جوانب الادارة والتقاليد والمفاهيم الخلقية والدينية السائدة في الدولة السلجوقية وبعض الدول الاسلامية السابقة لها، وهو ما يمكن ان نعده تعريفًا بالدول والمجتمعات العربية في فترة انشاء الكتاب لان المجتمعات الاسلامية عهدئذٍ – ومنها المجتمعات العربية – كانت متشابهة بل حتى لتكاد تكون متماثلة في كثير من الأمور الحياتية والمعاشية والفكرية. اضف الى هذه الميزة للكتاب انه يضم في ثناياه ايضًا اخبارًا وحكايات تاريخية، سواء من تاريخ المسلمين السابقين له، او من تاريخ بلاد ايران قبل الاسلام.

جاء في ديباجة الكتاب ان السبب في وضعه كان ان السلطان ملكشاه (السلجوقي) طلب من عددٍ من الكتّاب ورجال الحكم عنده – وفيهم وزيره نظام الملك – وضع كتاب يتحرّى انحرافات الادارة في دولته فيبيّنها ويدلّ على طرق اصلاحها، والنواقص فيحددها ليصار الى تداركها، والأمور الصالحة للتمسّك بها وتثبيتها، وكان الكتاب الذي اختاره السلطان من بين جميع الكتب التي أُلّفت وقُدِّمت اليه، هذا الكتاب (المدروس في هذه الرسالة).

اذًا فالكتاب هو تحديد للقواعد والنظم والأسس الواجب اتباعها في ادارة البلاد – وهو ما كان يدعى **علم السياسة**، اي سياسة البلاد والعباد – او قل هو بمثابة **دستور** للحكم بموازين القرن الهجري الخامس (الحادي عشر الميلادي). ويزيد الكتابَ قيمةً ان المؤلف لم يكتف بايراد تلك التعاليم

EN QUÊTE DE NOURRITURE: ÉTUDE DES THÈMES LIÉS AUX PIQUE-ASSIETTES (*ṬUFAYLIYYŪN*) DANS LA LITTÉRATURE D'*ADAB*

ANTONELLA GHERSETTI
Università Ca' Foscari di Venezia

Le *ṭufaylī* (qui correspond en français au «parasite» ou au «pique-assiette») est un des personnages les plus fréquents dans la littérature d'*adab* d'époque classique. Les anecdotes sur les *ṭufayliyyūn* étaient bien connues et appréciées à tel point que les plus célèbres d'entre elles faisaient partie du bagage des connaissances des savants arabo-musulmans. Il est intéressant de citer, à ce propos, les mots de l'historien al-Mas'ūdī (m. 345/956): après avoir rapporté une anecdote, dont nous parlerons plus en détail par après, sur Aḥmad b. al-Mudabbir et un célèbre *ṭufaylī*, celui-ci fait allusion à deux histoires concernant les parasites, comme si cela constituait une référence suffisante pour le lecteur cultivé. Il nous dit en effet: «il y a de bonnes histoires *(aḫbār)* sur les parasites, comme celle de Bunān le *ṭufaylī* avec al-Mutawakkil à propos du *lawzīnaǧ* [1], et celle de celui qui a commencé à compter à partir de un et au delà [avec des citations] du Coran [2], ou encore d'autres, sur des personnages différents, que nous avons mentionnées complètement et amplement dans nos deux livres *Aḫbār al-zamān* et *al-Awsaṭ* [3]. Nous ne donnons ici qu'un petit aperçu

[1] Nous n'avons pas pu repérer dans les sources aucune anecdote correspondant à cette description. Par contre, nous avons plusieurs versions d'une anecdote où le calife al-Rašīd demande à Abū Yūsuf *al-qāḍī* (ou à Abū l-Ḥārit Ğummayn, selon les versions) de juger la supériorité entre le *lawzīnaǧ* et le *fālūḏaǧ*; le juge —après en avoir mangé plusieurs bouchées, sous prétexte qu'il n'arrive pas à se décider— déclare (selon les versions) soit qu'il ne sait pas porter un jugement soit que les deux s'équivalent (*Tatfīl*, 52-53; *Qawl*, 80-81; *Taḏkira*, vol. 9, 129; *Mustaṭraf*, vol. 1, 385, deux versions). Le *lawzīnaǧ* est une pâte feuilletée farcie de pistaches et d'amandes, arrosée d'eau de rose et saupoudrée de sucre.

[2] Dans l'anecdote (*Tatfīl*, 53-54 et *Qawl*, 81-82, al-Ābī, *Naṯr al-durr*, éd. M. 'A. Qarna *et. al.*, vol. 2, al-Qāhira 1981, 251-252) le protagoniste cite des versets qui contiennent des chiffres allant de 1 jusqu'à 100.000 pour demander la quantité correspondante de portions de *lawzīnaǧ*.

[3] Le *Aḫbār al-zamān* étant un ouvrage d'une taille à décourager les copistes, il ne nous

Al-Qanṭara XXV, 2 (2004) 433-462.

Madrid.
D. 799

ACERCA DE LAS FUNCIONES DEL *ADAB* EN LA SOCIEDAD ANDALUSÍ DEL S. V/XI. CÓDIGO CRÍPTICO Y ELITE CULTURAL

JOSÉ MOHEDANO BARCELÓ
Barcelona

Las reflexiones que siguen tienen su origen en las investigaciones que realizamos sobre la personalidad y la obra de Ibn 'Abdūn de Évora [1]. En su curso, se nos han ido presentando elementos de análisis que nos parecen relevantes para el conocimiento de aspectos esenciales de la sociedad andalusí, en el contexto definido cronológicamente por el s. V/XI, un momento crucial, desde muchos puntos de vista, de la historia de toda la Península Ibérica.

Entre dichos elementos destacan aquellos donde se produce una conexión definida y cotejable, desde el punto de vista teórico y metodológico, entre peripecia individual o biográfica del personaje, coyuntura histórica en el contexto y estructura del entorno de la sociedad de referencia. Dentro de esos engarces, podemos resaltar la adscripción del personaje a un grupo social que fue testigo privilegiado y protagonista de excepción de la historia de su tiempo. Nos referimos a la elite que ocupa un primer plano en la vida política y cultural de al-Andalus al socaire de los *mulūk al-tawā'if,* sobreviviéndoles durante la dominación almorávide. Caracteriza al grupo una cierta opacidad, que ha dificultado su observación, provocando confusiones, por su relativo enmascaramiento en el marco del tejido social andalusí, reduciendo su capacidad de significación conceptual para la explicación histórica de dicha sociedad. Hay, pues, que afinar los instrumentos analíticos y los recursos teóricos [2]. La exploración de aparato

[1] Para una instantánea de su figura, ver Mohedano, J., "Ibn 'Abdūn de Évora, poeta, erudito y hombre de Estado, y la crisis espiritual de al-Andalus en el s. XI", en Díaz Esteban, F., (ed.) *Batalíus II. Nuevos estudios sobre el reino taifa de Badajoz.* Madrid, 1999, 61-106, "Ibn 'Abdūn al-Yāburī", en Lirola, J. y Puerta, J. M. (dirs.) *ENCICLOPEDIA DE AL-ANDALUS. Diccionario de autores y obras andalusíes,* I [*DAOA*] Granada, 2002, 337-43.

[2] Un paso adelante hacia una mayor clarificación del objeto lo ha dado en su tesis Soravia, B., *Les fonctionnaires épistoliers* (kuttāb al-inshā') en *Espagne musulmane à*

Al-Qanṭara XXV, 2 (2004) 503-537, Madrid.

D. 799

13 MAYIS 2005

SİZİNLE BULUŞTURDUKLARIMIZ kitâbiyât

- **Politik Teoloji Yazıları**
  İlhami Güler
- **İslam Şeriatının Esasları**
  Musa Carullah
- **Alternatif Hadis Metodolojisi**
  M. Hayri Kırbaşoğlu
- **Kur'an Dili ve Retoriği**
  Mustafa Öztürk
- **Çağdaş Yorumbilim Kuramları**
  Osman Bilen
- **Dinsel Söylemin Eleştirisi**
  Nasr Hâmid Ebû Zeyd (çev. F.A. Polat)
- **Bilgi Ağı**
  W.V. Quine - J.S. Ullian (çev. H. Adanalı)
- **Hatun** (3. Baskı)
  Musa Carullah (yay. haz. M. Görmez)
- **İslam Düşüncesinde İlk Gelenekçiler** (2. Baskı)
  Sönmez Kutlu
- **Hz. Âişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler** (2. Baskı)
  Zerkeşî (çev. B. Erul)
- **İslam'a Göre Yeniden Doğuş (Reenkarnasyon)**
  A. Bülent Baloğlu
- **Semantik –Yeni Bir Anlambilim Projesi**
  F.R. Palmer (çev. R. Ertürk)
- **İslam Düşüncesinde 'İlahi Adalet' Sorunu (Teodise)**
  E.L. Ormsby (çev. M. Özdemir)
- **Çağdaş Arap-İslam Düşüncesinde Yeniden Yapılanma**
  Muhammed Âbid el-Câbirî (çev. A.İ. Pala - M.Ş. Çıkar)
- **Büyük Mevzularda Ufak Fikirler**
  Musa Carullah (yay.haz. M. Bilgiz)
- **İslam'da Evrimci Yaratılış Teorisi**
  Mehmet Bayrakdar
- **Buhârî'nin Kaynakları**
  Fuad Sezgin
- **İlahi Hitabın Tabiatı**
  Nasr Hâmid Ebû Zeyd (çev. M.E. Maşalı)
- **Kadın Karşıtı Söylemin** İslam Geleneğindeki İzdüşümleri (2. Baskı)
  Hidayet Şefkatli Tuksal
- **Fazlur Rahman'la İslam'ı Yeniden Düşünmek (2. Baskı)**
  Adil Çiftçi
- **Aşkta ve Yaratıcılıkta Yeniden Doğuş**
  Reza Aresteh (çev. İ. Özdemir - B. Demirkol)
- **Kur'an'a Giriş**
  Abdullah Draz (çev. S. Akdemir)
- **Sünni Paradigmanın Oluşumunda Şâfi'î'nin Rolü** II. Baskı
  Yayına Hazırlayan: M. Hayri Kırbaşoğlu

- **Namazların Birleştirilmesi** (ilâhiyât yayınları)
  M. Hayri Kırbaşoğlu
- **Emeviler Dönemi Bilim Kültür, Sanat, Edebiyat** (ilâhiyât yayınları)
  İrfan Aycan

21 AGUSTOS 2003

D.1910

islâmiyât VI (2003), sayı 1, s. 105-118

Siyasetnâmeler Bağlamında Siyaset-Ahlak İlişkisi

MUSTAFA SARIBIYIK
YRD.DOÇ.DR., DİCLE Ü. FEN-EDEBİYAT F. TARİH BÖL.

özet
Ortaçağda yönetim anlayışının bir gereği olarak en iyi devlet idaresinin nasıl olması gerektiğini ve halkın şikayetlerini dile getiren, başta hükümdar olmak üzere devletin önde gelen diğer yöneticilerine adaleti öğütleyen fikir adamları, hemen hemen her devirde yetişmiş ve bu gaye için devrin idarecilerini uyaran, öğüt verici ve yol gösterici eserler yazmışlardır. Bu eserler genel olarak siyasetnâme adı altında toplanmıştır.
Siyasetnâmeler devlete yaklaşım itibarıyla felsefe ve hukuk ekollerinden ciddi farklılıklarla ayrılır. Devlet, bu eserlerde müessese olarak tarihî bir tecrübeler ürünüdür. Ortaya konulan düşünceler son derece gerçekçidir.
Siyasetnâmelerde bütün prensipler ve tavsiyeler ahlaki bir çerçeveye dayandırılmıştır. Hikmet, şecaat, iffet ve adalet, yöneticinin taşıması gereken temel ahlaki ilkelerdir. Nazari ve amelî siyaset birbirinin mütemmimidir.
Siyasetnâmeler "yönetici" merkezli bir siyaset anlayışına sahiptirler. Toplumu yukarıdan aşağıya dizayn ederler.

anahtar kelimeler
Devlet, Yönetici, Yönetilenler, Ahlak, Siyaset, Adalet, Zulüm

Giriş

İlk ve orta çağlarda yöneticiler, ellerinde bulundurdukları yönetim gücünün meşruiyetini mitolojik ve dinî inançlara bağlayarak kendilerinin mutlak bir egemenlik gücüne ve yönetilenler üzerine her türlü tasarruf hakkına sahip bulunduklarına inanmışlar ve toplumu da inandırmışlardır. Yöneticilerin halk üzerindeki yetkilerini denetleyen sınırlayıcı bir gücün bulunmaması, inisiyatifin tek elde toplanmış olması, kanun ve yasalar yerine 'yönetici insan' unsurunu ön plana çıkarmıştır. Böylece halk, ancak adaletli yöneticiler zamanında huzur içinde yaşama şansına sahip olabilmişler, zalimlerin yönetimi altında ise en temel insan haklarından bile yoksun olarak yaşamışlardır. Bunun içindir ki, çağ-

ORNATE MANUALS OR PRACTICAL *ADAB*? SOME REFLECTIONS ON A UNIQUE WORK BY AN ANONYMOUS AUTHOR OF THE 10TH CENTURY CE.

J. SADAN
(Tel Aviv University)
A. SILVERSTEIN
(Cambridge University)

This article concerns an important work, the text of which has yet to be published in full. [1] The title of the manuscript (Haci Mahmud Efendi 2041, Istanbul) is *Siyāsat al-mulūk,* whose plain meaning is "The Policy of [the] Kings" and whose ostensible aim is to provide political guidance for sovereigns. In the following pages we shall show that the work, of anonymous authorship, was most probably intended for a restricted, bureaucratic readership, despite the implications of the work's title. Rather than counselling kings, the author was advising administrators on the function and operation of the various administrative departments. The attention that administrative issues enjoy in the text may disappoint readers who would have preferred the literary tone of *Adab* works and the delightful maxims and words of wisdom that often typify works of this sort. That said, there are a number of links that bind the *Siyāsat al-mulūk* text with the most *Adab*-like forms and themes.

The title of the work

The fascinating, but slightly misleading title of the work is to be considered as a tentative one, as there are reasons to suspect that orig-

[1] We intend to produce jointly an annotated edition and translation of the Arabic text, which comprises fifty folios. Until now, only partial and preliminary treatments of the text have been undertaken (J. Sadan, *Nouvelle source sur l'époque būyide,* Tel Aviv University [Ḥaḍāra series], 1980, containing an annotated edition of only 20% of the text and reproduction of the remaining 80%; for studies of specific parts of it see Sadan, "A New Source", Sadan, "La littérature", Silverstein, "A New Source" and Silverstein, "On Some Aspects" detailed in the following footnotes.) Our edition will include an extensive commentary and elucidation of the historical, social, and administrative aspects of the text, rather than considering it as a specimen of the *specula regis* genre.

Al-Qanṭara XXV, 2 (2004) 339-355, Madrid.

D. 798

sensin dînü dünyâ pâdişâhı, "fe-eynemâ tüvellû fe-semme vechullâh"[10]. Estağfirullâh! Ber cemâl-i Muhammed kemâl-i İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Alî-râ bülend-i salavât!

Tercümân-ı Çerâğ

Bismillahirrahmânirrahîm

Rûşen oldu çün çerâğ-ı hannân-ı Mustafâ, ehl-i fakra oldu burhân-ı delîl-i rahnumâ, virelim candan salavât ez-derûn u bî-riyâ, ber-revân-ı Ahmed-i Mürsel, Alîyyi'l-Murtazâ, ber cemâl-i Muhammed kemâl-i İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Alî-râ bülend-i salavât!

Tercümân-ı Vahdet

Bismillâh "Tebârekellezî bi-yedihi'l-mülk ve hüve 'alâ külli şey'in kadîr"[11], Yâ Gıyâse'l-mu'temedi. Allâhumme mededî samedî. "lem yelid ve lem yûled ve lem yekun lehû kufuven ahad"[12]. Yatdım sağıma, döndüm soluma, sığındım Subhân'ıma, mürşîdime, rehberime. Kalkarsam Allâh, kalkmazsam âmentü billâh, "Kul hüvallâhu ahad" yâ hazreti hakk ber cemâl-i Muhammed kemâl-i İmâm Hasan ve İmâm Hüseyin Alî-râ bülend-i salavât!

Tercümân-ı Kurbân

Bismillâh fermân-ı Celîl, kurbân-ı Halîl, delîl-i Cebrâ'îl, tekbîr-i İsmâ'îl, azamet-i Hûdâ, tekbîr "Allâhu Ekber, Allâhu Ekber Lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber, Allâhu Ekber ve lillâhi'l-hamd", "subhânellâhi ve'l-hamdulillâhi ve lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billahi'l-'aliyyi'l-'azîm".

Tercümân-ı Âb-ı Tahûr

Teşneyem âb-ı tahûra, nasîb it yâ Hudâ, saky-ı-âzûb, vîr âb-ı engûrü Muhammed Mustafâ sanâ olubdur sâkî-i kevser, Alî-yyî'l-Murtazâ sanâ gözüm yaşın sebîl etdim. Hüseyin Kerbelâ sakâ sakâhum Yâ Hüseyin Selâmullâhi 'ala'l-Hüseyin, La'netullâhi 'alâ kâtili'l-Hüseyin. (Temmet)

Kasımpaşa'da vâki' Kulaksız'da defîn-i hâk-i 'ıtırnâk olan e'izze-i kirâmdan es-seyyid eş-Şeyh Osmân, Emîru'l-Hâşimî Efendî hazretlerinin sülâle-i tâhiresinden hâlen dergâh-ı şerîf post-nişînî es-Seyyid eş-Şeyh Reşâhatlu Mehmed Hamdî Efendi'nin hafîdî evlâd-ı ma'neviyyem Mehmed Emîn Süreyyâ el-Keşfî -zeyyenehû 'alâ sîreti's-selefi'l-küllî.- Ey zekât-ı mekân bi-şarti't-tahâreti'l-kâmileti ve 'alâ turâbi akdâm-i âl-i 'abâ Mehmed Nûri Bâbâgân hulefâi'l-aktâbi'l-hazreti Pîr Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî (k.s.) ve hâdimu'l-fukarâ hazret-i Tâhir Bâbâ el-kâim fî Çamlıca el-kebîr min livâ-i Üsküdâr. 16 Muharrem 1206. Rehber-i Mûsikî-i Humâyûn Kolağalarından İbrâhîm Efendî.

10) Bakara, 115, "Doğu da, batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır".

11) Mülk, 1, "mülk (mutlak hükümranlık ve yönetim), elinde bulunan yüce Allah, kutludur. O'nun herşeye gücü yeter.

12) İhlâs, "Kendisi doğurmamıştır doğrulmamıştır, hiçbir şey onun dengi olmamıştır".

01777

Siyasetname

09 AĞU 2007

ARAP EDEBİYATINDA İLK SİYÂSETNÂME AHDÜ MERVÂN ÜZERİNE

Güldane GÜNDÜZÖZ*
Soner GÜNDÜZÖZ**

Özet:

Bu makalenin temel konusu Arap edebiyatındaki siyasetnâmeler ile ilgilidir. Siyasetnâmeler tüm politik yazıların bir parçasıdır. Siyasetnâmeler Batıda hükümdarların aynaları adıyla özel bir tür oluşturmaktadır. İslâm edebiyatında ve Arap edebiyatında pek çok siyasetnâme kaleme alınmıştır. İbnü'l-Mukaffa'nın siyasî yazılarının ve Farsça'dan Arapça'ya çevirdiği Kelîle ve Dimne'nin ilk siyasetnâme olduğu görüşü yaygın bir kabulse de, İbnü'l-Mukaffa'nın da hocası olan Abdülhamîd el-Kâtib'in eseri, tarihsel olarak türdeşlerinden daha erken bir dönemde yazılmıştır. Ahdü Mervân Emevîlerin son döneminde yazılmış bir kitap olarak daha sonraki dönemlerden nispeten farklı bir edebî kelime kadrosu ve üslûp ile kaleme alınmıştır.

Ahdü Mervân aslında müstakil bir kitap olmayıp, Abdülhamîd'in diğer risâleleri içinde bir risâledir. Ahdü Mervân'ın edebî ve politik bakımdan çok önemli bir eser olmasına rağmen uzun asırlar boyunca ihmal edilmesinin nedeni onun Emevîlerin son döneminde yazılmış olması ve eserin ağzından yazıldığı Mervân el-Hımâr, öğütlerin yöneltildiği şehzade Abdullah ve eserin yazarı Abdülhamîd'in Abbasîlerce öldürülmesi ve yeni yönetim tarafından kitabın yasaklanmasıdır.

Anahtar kelimeler: *Siyasetnâmeler, Ahdü Mervân, Siyaset Teorisi, Politik Yazılar.*

On the Ahdü Marwān

The First Siyaset-name (the Book of Government) in the Arabic Literature

Summary:

This article deals with siyaset-names 'the books of government or rules for kings' in the Arabic literature and the siyaset-names are a part of all the other political writings. The books of government which known as the mirrors of kings in the western culture are accepted as special kind of the literature of the Western Europe. So very much siyaset-names have been written in the Islamic and Arabic literature. Eventhough İbnu'l-Muqaffa's political writings and specially Kelile ve Dimne, translated by him from the Persian language into the Arabic language is considered as the first of the Arabic books of government by some of very much scholars, in fact the Ahdü Marwān, written by Abdulhamīd al-Kātib, the master of İbnu'l-Muqaffa is the written work in the early period. This book which had written in the Umayyad era has the different literary style and words to subsequent words in the following periods.

In fact that Ahdü Marwān isn't a separate book, but it is a treatise (risāle) among other risāles of the author. The reason of ignore concerning this very important political and literary risāle for a very long time is that it was written in the last Umayyad period in which the Caliph Marwān wich the author attributed his risāle to him and the Caliph's son Abdullah which advised in this risāle and so the author were killed by Benū Abbās and this brochure was prohibited by the recent government.

Keywords: *The Books of Government, the Ahdü Marwān, the political theory, Political Writings.*

* Ballıca ÇPL Din Kültürü ve Ahlâk Bil. Öğretmeni gunduzoz@gmail.com
** Doç. Dr., DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı gunduzoz@hotmail.com

Taberi, M. İbn Cerir, *Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kuran*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1998.
Tahiru'l Mevlevi, *Edebiyat Lugatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1973.
Tane, Vahit, *Türkçe-Edebiyat*, Güven-Der Yay., İstanbul, 1995.
Tüzüner, Abdullah Atıf, , *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*, Yağmur Yay., İstanbul, 1970.
Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.
Yıldırım, Suat, *Kur'an-ı Hakim ve Meali*, İstanbul, 1998.
Yavuz, A., Fikri, *Kur'an-ı Kerim ve Meal-i Alisi*, Sönmez Neşriyat, İstanbul, trsz.
Zemahşeri, Muhammed bin Ömer, *el-Keşşaf*, Daru'r-Reyyan, Kahire, trsz.

D 2364
Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Araştırmaları Merkezi
21 NİSAN 2004

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 8 (2003), SS.45-58.

HADİSLERİ BAKIMINDAN SİYÂSETNÂMELER (IV)

-Ebû'n- Necîb'in en- Nehcü'l- Meslûk'unda Yönetilenlerle İlgili Rivâyetler-

Yrd.Doç. Dr. Veli ATMACA
Fırat Ü. İlahiyat Fak.
Hadis Anabilim Dalı
Email: vatmaca@firat.edu.tr

Özet: *Tarih boyunca devletler ve milletlerin yönetiminde Yöneten- Yönetilen ilişkisi kültürel farklılıkları yansıtır. Bu yüzden bir devlette hâkim kültürün yasa ve kânunları belirlediği görülür. Belli bir dönemin kültürel ve siyâsî anlayışına ışık tutacağını umduğumuz Ebû Necîb Şeyzerî'nin eserine, Salahaddin Eyyubî'ye sunulmuş ve sonra bu eserin birkaç tercümesi yapılarak Osmanlı Pâdişahları'nın siyâset anlayışına da tesir ettiğini tahmin ettiğimiz en- Nehcü'l- Meslûk adı verilen bu eser, mezhebi açıdan Sünnî Siyâset anlayışını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada siyâsî, teolojik, târihî ve kültürel ehemmiyete sahip olan eserde yer alan, yönetilenlerle ilgili hadislerin incelenmesi amaçlanmıştır.*

Anahtar Kelimeler: *Yönetilenler, Ebû Necîb, Nahîfî Mehmed Efendi, en- Nehcü'l-Meslûk, Salahaddîn Eyyubî.*

Abstract: *Since the begining of the history, in the management of the states those who govern and those who are governed reflect cultural differences. Ebu Necib Şeyzeri whose work we hope to illuminate the cultural and political undersduting of a period was presented to Selahaddin Eyyubi. Than some translations of that work has been done. This work called as the Nehcu'l-Mesluk has importance as it shows the ahlu's-sunna policy understanding of its time. In this work I aimed to study hadiths about those who were governed in the work of Nehcu'l Mesluk which has political, theologic, historic and cultural importance.*

Key Words: *Those who are governed, Ebu Necib, Nahifî M.E. en-Nehcu'l-Mesluk, Salahaddin Eyyubi.*

***

A-Kavramsal çerçeve ve Literatür Hakkında

Orta çağ İslâm dünyasının siyâset anlayışını tarihi, edebi ve sosyo-kültürel açıdan bize aktaran önemli **"Tür"** eserlerden birisi de Siyâsetnâmeler'dir. Çok kıymetli bilgi zenginliğini bünyesinde bulunduran bu literatürün, muhtavâsıyla ilgili branş uzmanları tarafından yeterince incelenmediğini belirtmek icâbeder.

Yaklaşık iki yüzden fazla siyâsetnâmenin, İslâm tarihi içerisinde teşekkül edişinin teorik ve pratik arka planı vardır. Bunlardan bir kısmı üslûp,

Handžić, Adem "O širenju islama u Bosni s posebnim osvrtom na srednju Bosnu", *Prilozi za orijentalnu filologiju,* 41 (1991), Sarajevo, pp. 45–46.

Köymen, Nurtaç, *Niğbolu Sancağı Kişi Adları,* Ankara University, Faculty of Letters, Department of History. Unpublished master thesis, Ankara 1992.

Kurt, Yılmaz, "Adana Sancağında Kişi Adları", *Ankara Universitesi D.T.C.F, Tarih Araştırmaları Dergisi*, Vol. XV/ 26 (1991), Ankara, pp. 169–252.

Kurt, Yılmaz – M.Akif Erdoğru, *Çukurova Tarihinin Kaynakları IV, Adana Evkâf Defteri,* Türk Tarih Kurumu (Turkish Historical Society) Publications, Ankara 2000.

Lowry, Heat, *Trabzon Şehrinin İslâmlaşma ve Türkleşmesi 1461–1583,* Translated by Demet and Heat Lowry, İstanbul 1981.

Oruç, Hatice, *Afyonkarahisar (Karahisar–ı Sahib) Sancağı Kişi Adları,* Ankara University, Faculty of Letters, Unpublished master thesis, Ankara 1994.

Oruç, Hatice, *Društveno–ekonomske prilike u Bosanskom sandžaku od 1463–godine do početka 17–stoljeća,* Faculty of Philosophy, University of Sarajevo. 2003. Unpublished Dissertation.

Sarıışık, Zeynep, *Bursa Sancağı Kişi Adlarının Değerlendirilmesi*, Ankara University, Faculty of Letters, Department of History. Unpublished master thesis, Ankara 1993.

Zlatar, Behija, "Širenje islama i islamska kultura u Sarajevu i okolinu", *Prilozi za Orijentalni Filologiju*, 41 (1991), Sarajevo 1991.

D468

26 ŞUBAT 2010

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi

MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Archivum Ottomanicum, vol. 25, 2008 Wiesbaden, pp. 127–150

Siyasetnâme

OTTOMAN CRITICS OF SOCIETY AND STATE, FIFTEENTH TO EARLY EIGHTEENTH CENTURIES: TOWARD A CORPUS FOR THE STUDY OF OTTOMAN POLITICAL THOUGHT

MARINOS SARIYANNIS

Ottoman political thought cannot be considered an unknown field. Although there is no comprehensive study of the evolution of political theory, scholars have been studying various texts criticizing various aspects of state functioning and proposing measures for restoring its alleged past glory.[1]

1 Apart from the relevant appendix in E. I. J. Rosenthal, *Political Thought in Medieval Islam. An Introductory Outline* (Cambridge 1958), 224–233, the first works studying Ottoman political thought were B. Lewis, "Ottoman Observers of Ottoman Decline", *Islamic Studies* 1 (1962), 71–87 and Gökbilgin, M. T., "XVII. Asırda Osmanlı devletinde ıslâhat ihtiyaç ve temayülleri ve Kâtip Çelebi", in *Kâtip Çelebi. Hayatı ve eserleri hakkında incelemeler* (Ankara 1991; 1st ed. 1957): 197–218. Recent bibliography includes P. Fodor, "State and Society, Crisis and Reform, in 15th–17th Century Ottoman Mirror for Princes", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.* 40 (2–3) (1986), 217–40; A. C. Schaendlinger, "Reformtraktate und –vorschläge im Osmanischen Reich im 17. und 18. Jahrhundert", in Ch. Franger – K. Schwarz eds, *Festgabe an Josef Matuz. Osmanistik – Turkologie – Diplomatik* (Berlin 1992), 239–53; V. Aksan, "Ottoman Political Writing, 1768–1808", *International Journal of Middle East Studies* 25 (1993): 53–69; B. A. Ergene, "On Ottoman Justice: Interpretations in Conflict (1600–1800)", *Islamic Law and Society* 8/1 (2001): 52–87; B. Tezcan, "Ethics as a Domain to Discuss the Political: Kınalızâde Ali Efendi's *Ahlâk–i Alâî*", A. Çaksu ed., *IRCICA International Congress on Learning and Education in the Ottoman World (Istanbul, 12–15 April 1999)* (Istanbul 2001), 109–120; N. Sigalas, "Devlet et Etat: du glissement sémantique d'un ancien concept du pouvoir au début du XVIIIe siècle ottoman", in G. Grivaud – S. Petmezas (eds), *Byzantina et Moderna : Mélanges en l'honneur d'Hélène Antoniadis–Bibicou* (Athens n.d. [2007]): 385–415. The special issue of *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 1/2 (2003) on political history contains some very valuable relevant articles; see esp. H. Yılmaz, "Osmanlı tarihçiliğinde Tanzimat öncesi siyaset düşüncesine yaklaşımlar", 231–298 (who discusses also all recent literature) and C. Yılmaz, "Osmanlı siyaset düşüncesi kaynakları ile ilgili yeni bir kavramsallaştırma: Islahatnâmeler", 299–338.

OSMANLI SİYÂSET-NÂMELERİ

Prof. Dr. Ahmet UĞUR

181165

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Yavuz ARGİT Bölümü

Dem.No.	101428
Tas.No.	320.95607 UĞU.O

KAYSERİ-1992

181166

Siyasetnameler ve Siyaset Felsefeleri

Ayhan Bıçak

Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.

30 AĞU 2007

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Kütüphanesi

Hakikate sahip olduklarına inanan bilgelerden farklı olarak, felsefede hakikat, mantık çerçevesinde keşfedilmelidir. Başka bir deyişle, hakikat bilinmemektedir ve felsefeyle uğraşan kişiler onu keşfetmekle yükümlüdürler. Her filozofun hakikat olarak ortaya koydukları diğerlerinden farklı olduğundan, ortaya çok sayıda hakikat anlayışı çıkmaktadır. Bunlardan hangisinin hakikati en iyi yansıttığı sorusu, bitmek bilmeyen tartışmalara neden olmaktadır. Hakikatin keşfinde kullanılan, ruh, akıl, zeka, dil gibi insan yetenekleri de tarih boyunca sırasıyla denenmiş, hangi yeteneğin, hakikati kavramada daha iyi olduğu döneme ve filozofa göre değişmiştir.

Ayhan Bıçak, "Siyasetnameler ve Siyaset Felsefeleri," haz. Cengiz Çakmak, Teoman Duralıya Armağan, İstanbul - 2008, s. 100 - 129. İSAM: 174654

Siyasetname ile siyaset felsefeleri, siyasetin teorik sorunlarını ele alan, iki temel yaklaşım tarzıdır. Söz konusu iki yaklaşım tarzının, hangi temellere oturduklarını, sorunlara nasıl yaklaştıklarını, amaç olarak neleri öne çıkardıklarını tespit etmek çalışmayı yönlendiren temel kaygıdır. Siyasetname ile siyaset felsefelerinin hangi temellere oturtulduklarını görmek için, bilgelik ile felsefî düşünce tarzlarının yapılarını ele almak gerekliliğinden hareketle, çalışma, bilgelik ile siyasetnameler ve felsefe ile siyaset felsefeleri şeklinde bölümlenmiştir.

Bilgelik

Toplumların düşünce yapıları, evren tasavvurunda içkin olan ya da evren tasavvurunu kuran değerler tarafından belirlenmektedir. Her düşünce ve eylem bir değere dayandığından, değerler, düşünce ve eylemlerin dayandığı ilkelerdir. Bununla birlikte kültürel sistemi taşıyan değerler, düşünce ve eylem alanlarına göre farklılıklar gösterirler. Beslenme, barınma, güvenlik, sağlık, eğitim, siyaset, din, ahlâk gibi alanların her biri, kendi değerlerine sahiptirler. Değerlerin oluşturduğu düzenli yapı evren tasavvuruna dönüşürken, evren tasavvuru ve değerler hakkında yetkili kişi olarak bilge öne çıkar. Bilge, stratejik düşünen, duygularıyla değil, aklıyla iş gören, ilkelere (ahlâk) bağlı kişidir. Başka bir deyişle, neyin neden ve niçin yapıldığını bilen, nedenler sürecinin farkında olan, düşünce insanıdır (Duralı 2006/ 1, 305). Bilge, çeşitli alanlara ilişkin tecrübeler ile tecrübelerin muhakemelerinden çıkartılan sonuçları birbirleriyle ilişkilendirme becerisini gösteren, değerleri bütünlüklü bir yapı içinde görebilen, eylem ve düşünceleri toplumun değerlerine göre yargılayabilen önderdir.

Bilgelik temelli düşüncelerde yargılar, değer ile eylemin sonuçlarının karşılaştırılmasından elde edilirler. Bir eylem hakkında karar verilecekse, söz konusu eylem, eylemin türüne bağlı olarak, ahlâkta, törede, dinde ve geleneklerde içkin olan değerlerle ilişkiye sokularak yargılanır. Esas olan, geçmişte içkin olan değerlerle şimdide gerçekleşen eylemi yargılayarak sonuçlandırmaktır. Bilgeliklerde temel çerçeve ahlâk tarafından çizildiğinden, ahlâk, eylemler hakkındaki yargılarda baskın bir yere sahiptir. Ahlâkça doğru olan, din, töre ve geleneklerce doğrulandıklarından, aralarında bir çatışma meydana gelmemektedir. Yargılarda başvurulan ahlâk, din, töre ile gelenekler, eylemin türüne göre, sonuçta belirleyici olmaktadırlar. Eylemin değerlendirilmesinde başvuru sistemleri olarak kullanılan ahlâk, din, töre ile geleneklerin doğruluğuna iman, onlar üzerine kurulan toplumsal düzenin de doğru, güvenilir ve sarsılmaz olduğuna da iman ettirmektedir[1].

Bilgeliklerde yargıya varmanın bir diğer yolu, konuya ilişkin hikayeler anlatmaktır. Geçmişte gerçekleştiğine inanılan bir olayı, hikaye şeklinde anlatarak, ondan ders çıkartmak, üzerinde konuşulan konu hakkında nasıl bir sonuca varılacağını göstermektedir. Hikayede, değere uygun eylemde bulunan kişinin ödüllendirildiği, uygun eylemde bulunmayan kişinin de zarar gördüğü, özellikle gösterilir. Söz konusu hikayeler genellikle ahlâkî, dinî ve siyasî içerikli olduklarından, yargılar, çoğunlukla ahlâkî bir çerçevede temellendirilirler. Sade bir dille anlatılan hikayeler, toplumun ne türden bir değerlerle yaşadığını sergilemektedirler. Hikayeler, efsanevi ya da tarihsel kişileri konu aldıklarından, değerlerle toplumun geçmişi arasında köklü bağlantıyı sergilerler ve böylelikle toplumun tarih düşüncesini canlı tutarlar.

Kaynakça

Baysun, M. Cavid (1947), "Evliya Çelebi", *İA*, 4, 400-12.

Boratav, Pertev Naili (1982), "Evliya Çelebi'nin Hikayeciliği", *Folklor ve Edebiyat I*, İstanbul: Adam Yay., s. 297-303.

Buğday, Korkut (1996), *Evliya Çelebis Anatolienreise aus dem dritten band des Seyahatname: Edition, Übersetzung und Kommentar*, Leiden, New York: E. J. Brill.

Dankoff, Robert (1990), *Evliya Çelebi in Bitlis: The Relevant Section of the Seyahatname*, Leiden, New york: E. J. Brill.

Dankoff, Robert (1991), *The Intimate Life of an Ottoman Statesman: Melek Ahmed Paşa (1588-1662) as portrayed in Evliya Çelebi's Book of Travels (Seyahat-name)*, Albany, New York: State University of New York Press.

Dankoff, Robert (2002a), "Şu Rasadı Yıkalım mı? Evliya Çelebi ve Filoloji", *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, (hzl. Nuran Tezcan ve Kadir Atlansoy), Gazimağusa: Doğu Akdeniz Ü. Yay., s. 99-118.

Dankoff, Robert (2002b), "Evliya Çelebi and the Seyahatname", *The Turks*, C. 3, Ottomans, (ed. Hasan Celal Güzel, C. Cem Oğuz and Osman Karatay), Ankara: Yeni Türkiye Publications, 605-626. ("Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi Işığında Osmanlı Toplum Hayatı", (çev. Nasuh Uslu), *Türkler*, (Ed. Hasan Celal Güzel , Kemal Çiçek ve Salim Koca), Ankara: Yeni Türkiye Yay., C. 10, s. 268-291).

Dankoff, Robert (2004), *An Ottoman Mentality: The World of Evliya Çelebi*, Leiden, Boston: E. J. Brill.

Horata, Osman (2002), "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki Manzum Kısımlar", *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, (hzl. Nuran Tezcan ve Kadir Atlansoy), Gazimağusa: Doğu Akdeniz Ü. Yay., s. 155-67.

İlgürel, Mücteba (1995), "Evliya Çelebi", *DİA*, 11: 529-33.

İsen, Mustafa (1988), "Edebiyat Tarihimizin Kaynaklarından Evliya Çelebi Seyahatnamesi", *Türklük Araştırmaları Dergisi* , 4: 229-33.

Lamers, Hanneke (1988), "On Evliya's Style", *Evliya Çelebi in Diyarbekir: The Relevant Section of the Seyahatname Edited with Translation, Commentary and Introduction*, (Ed. Martin van Bruinessen and H. Boeschoten), Leiden: E. J. Brill, pp. 64-70. [*Evliya Çelebi Diyarbekir'de*, (Der. Martin van Bruinessen ve H. Boeschoten), (çev. Tansel Güney), İstanbul: İletişim, 2003, 117-25.]

Lutz, Jessica (1992), "Evliya Çelebi's Qasida on Baghdad", *De Turcicis Altisque Rebus Commentarii Henry Hofman dedicati*, 3: 59-77.

Mengi, Mine (2002), "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin Birinci Cildinde Tahkiye", (hzl. Nuran Tezcan ve Kadir Atlansoy), Gazimağusa: Doğu Akdeniz Ü. Yay., s. 197-208.

Tezcan, Nuran (1999), *Manisa nach Evliya Çelebi: aus dem neunten Band des Seyahat-name*, Boston, Leiden: E. J. Brill).

Tezcan, Nuran (2002), "Bir Üslup Ustası Olarak Evliya Çelebi", *Evliya Çelebi ve Seyahatname*, (hzl. Nuran Tezcan ve Kadir Atlansoy), Gazimağusa: Doğu Akdeniz Ü. Yay., s. 231-43.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI SÜREKLİ EĞİTİM MERKEZİ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi

07 AĞU 2007

Siyasetname, ahlak ve görgü kitapları

Mehmet Öz

TÜRKLERİN kurduğu devletler de dâhil, İslam devletlerinde eski devirlerden beri, hükümdarlara ve idarecilere yardımcı olmak amacıyla, devlet idaresi üzerine birtakım eserlerin yazıldığı malumdur (Bursalı 1332; Levend 1962; Uğur 1988). *Kelile ve Dimne*'nin Arapçaya tercüme edilmesiyle birlikte İslam aleminde yaygınlaşan siyasetname-nasihatname türünden eserler, öyle anlaşılıyor ki, "ain-name" ve "andarz-name" denilen eski İran kitaplarından da etkilenmişlerdi. Bu tür eserler, yöneticilerin sahip olması gereken vasıflar, devlet ve toplum hayatının özellikleri, ferdî ahlak vb. konuları, *Kur'an-ı Kerim*'den, sünnetten ve tarihte yaşanmış olaylardan veya birtakım hikâye ve masallardan örnekler vermek suretiyle işlemektedirler.

Büyüyen İslam cemaatinin siyasi ve idari meseleleri, başlangıçtan itibaren *Kur'an* ve sünnet esas alınarak çözümlenmeye çalışılmıştı; tabiatıyla yeni fethedilen ülkelerin şartları ve pratikleri de İslami çerçevede yeni yorumlara tâbi tutulmaktaydı. Bu bağlamda, İslam siyasi literatürü, İbn Mukaffa'nın meşhur *Kelile ve Dimne*'yi tercüme etmesinin ardından büyük ölçüde eski İran siyaset ve nasihat literatürü ve bir ölçüde de eski Yunan siyaset eserlerinin etkisiyle gelişmiştir. Farabi, Maverdi, Gazali gibi düşünürler ideal bir yönetimin temel ilkelerini belirlerken bir yandan da yaşanan gerçekliği göze almak zorunda idiler. *Kutadgu Bilig*'le başlayan Türkçe telif ve çeviri literatür üzerinde, eski Türk ve İslam etkilerinin yanında Çin, Hint, Yunan vb. tesirlerinin de müşahede edildiği bilinmektedir (İnalcık 1966; Lambton 1971; Kafesoğlu 1980).

Türk tarihinde bu tip eserlerin ilk mühim örneği hiç şüphesiz, 1070 civarında yazılıp bir Karahanlı hükümdarına sunulan *Kutadgu Bilig*'dir (Arat 1959; Arat 1977) *Kutadgu Bilig*'de dört ana karakter (hükümdar, vezir, vezirin kardeşi ve vezirin oğlu) ve bunların sembolize ettiği dört temel nitelik (sırasıyla *adalet, kut, akıl, züht*) etrafında, devlet idaresi, toplum, ahlak konularında fel-

İSAM no: 148879

ABSTRACT

THE PERIOD OF INTERREGNUM-IV: 'ĪSĀ CHALABĪ

He is the third son of Bāyazīd the first, from Dawlat Khātun, daughter of Germiyānoghlı Sulaimānshāh. In 793 (1391) his father installed him in the position of Hamīdili sanjak governorship. He participated in the battle of Anqara (20 July 1402) with his father in the heat of the battle. Timur offered him the management of the region Qarasī, and he became the ruler by conquering the centre of Otoman sovereignty Bursa twice. After his war with his brother Muhammad Chalabī, he lost Bursa and sovereignty and took refuge in Constantinople. He made several attempts to regain sovereignty when he returned to Anatolia, but he lost the three battles with his brother in Bursa, Garada and Smyrna (İzmīr), and was killed in Askishair.

Key Words: Fatrat, 'Īsā, Anqara, Ulubād, Askishahir.

İst. Üniv. Edeb. Fak. Tarih Dergisi, sy 44, 2008 İstanbul, ss. 37 – 48

24 TEM 2008

D 57

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslâm Araştırmaları Merkezi

Siyasetname

XV. YÜZYILA KADAR YAZILAN SİYASETNAMELERİN TÜRK KÜLTÜRÜNDEKİ YERİ VE *ENÎSÜ'L-CELÎS*

*A. Azmi BİLGİN**

ÖZET

Türk kültür tarihinde siyasetnamelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Siyasetnameler genel anlamda öğüt verici, yol gösterici eserlerdir. İslâmiyet'in kabulünden sonra kurulan Türk devletlerinde Arapça, Farsça ve Türkçe çeşitli siyasetnameler kaleme alınmıştır. Enîsü'l-celîs Osmanlı Devleti'nin siyasî alandaki birlik ve hakimiyetinin sağlanarak kuruluşunu gerçekleştirip, ilim ve kültür hayatının da buna paralel olarak gelişmeye başladığı II. Murat döneminde yazılmıştır. Eser Şeyhoğlu Mustafa'nın Kenzü'l-küberâ'sından sonra Osmanlı sahasında kaleme alınan siyasetnamelerin ikincisidir. Enîsü'l-celîs'in yazılmasındaki asıl gaye, sosyal adalet fikrini devrin hükümdarına telkin etmektir. Bunun için eserde hükümdara özgü nitelikler dile getirilmiş, başta hükümdara olmak üzere çeşitli devlet görevlilerine, halka öğütler verilmiş ve uyarılarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk, siyasetname, adalet, devlet, kültür

Siyasetnameler genel olarak padişahlara, devlet ileri gelenlerine yol göstermek, bu konularda tavsiyelerde bulunmak, aksaklıkları dile getirip öneriler sunmak için kaleme alınmış olup yönetimi elinde bulunduran hükümdarlar ya da yönetimde yetkili kişiler için yazılmıştır. Bu nedenle hükümdarlarda veya yöneticilerde bulunması gereken özellikler, yönetim esasları belirtilir.

Bu tür eserler konularına, genel karakterlerine göre çeşitli sınıflara ayrılarak incelense de[1] bu makalede XV. yüzyıla kadar yazılmış olan siyasetnâmelerin Türk kültüründeki yeri ele alınacaktır.

* Prof. Dr., İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

1 Ahmet Uğur, *Osmanlı Siyaset-nâmeleri*, İstanbul 2001, s. 4-7; Mehmet Arslan, "Osmanlı Devlet Yönetimine Ait Siyâsetnâme Özelliği Taşıyan Küçük Bir Risâle: Gelibolulu Âlî'nin 'Hakâyıku'l-Ekâlîm' Adlı Eseri", *Türklük Bilim Araştırmaları*, sy. 8, Sivas 1999, s. 11-112;

179278

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

DÜSTÛRÜ'L-MÜLK VEZÎRÜ'L-MELİK
(METİN VE DEĞERLENDİRME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. BAYRAM ÜREKLİ

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 179278
Tas. No: 956.0724
ALT. D

HAZIRLAYAN
AHMET ALTAY

KONYA, 2008

Mehmet Arslan, "Osmanlı Devlet yönetimine Ait Siyâsetnâme Özelliği Taşıyan Küçük Bir Risale: Gelibolulu Âlî'nin "Hakâyıku'l-Ekâlim" Adlı Eseri", Osmanlı Edebiyat - Tarih - Kültür Makaleleri, İstanbul 2000, s. 419-430.

DN: 123497

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi

27 KASIM 2007

OSMANLI DEVLET YÖNETİMİNE AİT SİYÂSETNÂME ÖZELLİĞİ TAŞIYAN KÜÇÜK BİR RİSALE: GELİBOLULU ÂLÎ'NİN "HAKÂYIKU'L-EKÂLÎM" ADLI ESERİ

"Siyâsetnâme: "Kelime, Arapça "siyâset" ve Farsça mektup, risale anlamına gelen "nâme"den meydana gelmiş bir terkiptir. Siyaset, kelime olarak "Bir nesneyi dikkatle gözetmek; hayvanı (özellikle atı) tımar etmek, bakmak, terbiye etmek; vali ve hakim olmak; idare etmek, düzene koymak, tedbir almak" gibi anlamlara gelmektedir. Teşkilat ve idare terimi olarak birçok anlamlar kazanmıştır:

1- Hükümet, memleket idaresi,
2- Cezalandırılmayı hak edenlerin cezasını vermede şiddet göstermek (erbâb-ı hükûmetde siyâset elzemdir),
3- Ceza, cezalandırma, idam (siyasete uğramak, siyaseten katl),
4- Kamu düzenini sağlamak için yapılan icraat,
5- Devletlerarası münasebetleri düzenleyen ilim: Diplomasi.

Siyaset kelimesi ve bu kelime kökü ile yapılan bazı terimler ve kavramlar da vardır:

Siyaset: Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı. Mecazen, kurnazca iş veya hareket.

Siyasi: Siyasetle ilgili işler ve kişiler.

Siyasiyât: Siyasetle ilgili işler.

Siyasiyyûn: Siyasetle uğraşan kişiler.

Siyasetçi: Devlet işleriyle, devlet yönetimiyle uğraşan kimse. Mecazen, kendi kişisel çıkarlarını yürütmek için başkalarının duygularını sömüren kimse, politikacı.

Siyaset-i mülk: Devletin veya siyası bir toplumun idaresi.

Erbâb-ı siyaset: Devlet ve hükümeti idare edenler, siyasetle uğraşanlar, diplomatlar.

Meydân-ı siyaset: Siyasi idam cezalarının yapıldığı yer, mecazi olarak siyaset hayatı.

Siyaseten katl: Kamu düzeni ve halkın esenliğini temelden bozma eylemleri yüzünden bir kimseye veliyyülemr (devlet başkanı) fermanıyla verilen ölüm cezası.

Siyaset Çeşmesi: Osmanlılarda Topkapı Sarayı'nda siyaseten katledilenlerin başlarının kesildiği çeşme.

Siyaset-i Şer'iyye: İnsanlığın kurtuluşu ve düzenini sağlamak amacıyla islam dininin kabul ettiği usuller. Yönetici, toplumun çıkarı için gerekirse zora başvurabilir; kamu güvenlik ve esenliğine zarar verenlere ceza uygulayabilir.

Siyaset-gâh: Hükümet kararıyla öldürülecek kimselerin idam edildiği, hükmün uygulandığı yer.

سُلوك المالك في تدبير الممالك

— Siyasat
— Siyasetname

تأليف العلامة

شهاب الدين أحمد بن محمد بن أبي الربيع

ألفه للخليفة المعتصم بالله العباسي

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 55508-1
Tas. No: 320.297
REB.S

تحقيق وتعليق وترجمة

الدكتور حامد عبد الله ربيع

(أستاذ كرسي النظرية السياسية ـ رئيس قسم العلوم السياسية ـ مدير مركز الدراسات الانمائية بكلية الاقتصاد جامعة القاهرة ـ رئيس قسم الدراسات القومية بمعهد الدراسات العربية ـ أستاذ حر بجامعة روما)

(١)

مطابع دار الشعب بالقاهرة

١٤٠٠ هـ ـ ١٩٨٠ م

Recep Şen Türk

D-2898

Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi
Cilt: 5 Sayı: 2 Aralık 2004
Eskişehir

SİYASETNÂMELER'İN KLASİK KAYNAKLARI

Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskişehir

ÖZET

"Siyaset" kelimesinin bir çok farklı lügat anlamı olmakla birlikte, günümüzde daha ziyade, kamu düzenini sağlamak için yapılan faaliyetler veya devletler arası ilişkileri düzenleyen bilim anlamında kullanılmaktadır. Geçmişte İslam dünyasında devlet yönetimi ve hükümdarlara dair yazılan eserlere genel olarak "Siyasetnâme" adı verilmektedir. Siyasetnâmeler, dönemin hükümdar ve devlet adamlarına pratik tavsiyelerde bulunmak ve adaletli bir yönetim oluşturmalarını sağlamak amacıyla yazılan siyasî, ahlakî ve dinî içerikli eserlerdir.

İslam dünyasında VIII. yüzyılın ortalarından itibaren yazılmaya başlanan Siyasetnâmelerin ilk kaynaklarını önceki kültür ve medeniyetlere dair eserler ile, yönetim sanatına dair tecrübeler oluşturmaktadır. Tarih ve Siyasetnâme yazarları, başta Fars tarih ve siyaset geleneği olmak üzere, Hind hikmetinden ve Yunan filozoflarının ideal devlet düşüncesinden esinlendiler. Siyasetnâmelerin klasik kaynaklarını; İran krallarının hayat hikayelerini anlatan Hudaynâme ve Âyinnâme gibi eserlerle, Abbâsîlerin ilk devirlerinde idarecilik görevi yapan Bermekîler ve İbnü'l-Mukaffa gibi Fars kökenli devlet adamlarının eserleri; Hind filozof ve krallarının siyasi kuralları ve ahlakî uygulamaları; Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi Yunan filozoflarının ideal devlet kuramına dair görüş ve sözleri; İslam öncesi Arap krallarının hikayeleri ve siyasi tecrübeleri ile Uzak Doğu Çin kültürüne mensup filozof ve kralların siyaset sanatına dair bilgi ve tecrübeleri oluşturmaktadır. O devirde mevcut olan bu malzemeler, müslüman bilginler tarafından İslami anlayışla sentezlenerek Siyasetnâme türü eserlerin ilk kaynaklarını oluşturmuşlardır.

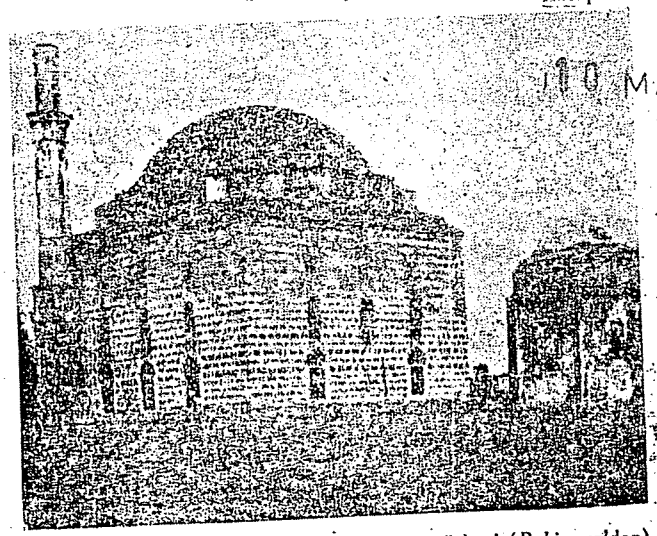
ANAHTAR KELİMELER

Siyaset, Ahlâk, Siyasetnâme, Nasîhatnâme, Âdâbu'l-mülûk, Nasîhatü'l-mülûk.

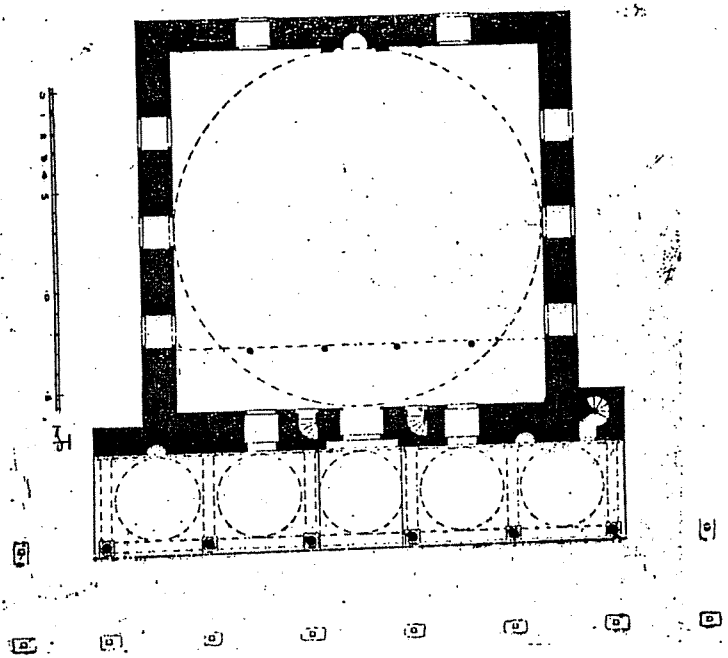
28 AĞU 2006

1-21

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur
10 MAYIS 1993



Res. 15 — Tırhala, Osman Şah cami'i ve türbesi (*Babinger*'den)



Res. 16 — Osman Şah cami'inin plânı (*Orlandos*'dan

Türkiyat Mecmuası, c. XII (1955) İstanbul, s. 231-240?

D. 135

Büyük Selçuklu Veziri Nizâmü'l-Mülk'ün eseri

SİYÂSETNÂME VE TÜRKÇE TERCÜMESİ

İbrahim Kafesoğlu

Şarkta eskidenberi, devrin ihtiyaçlarına uygun en iyi devlet idaresine ve ideal hükümdarın nasıl olması icab ettiğine dâir kitab ve risaleler yazmak âdet hâlindedir. Ayrı isimler taşımakla beraber umûmiyetle «nasihat kitabı», «siyerü'l-mülûk», «siyâsetname» adlariyle anılan bu eserlerden, eski Hindistan ve islâmiyet öncesi İran devletlerinden itibaren son Osmanlı İmparatorluğu'na kadar, Uygur Türk devleti dahil, çeşitli İslâm-Türk ülkelerinde yazılanlar hayli kabarık bir yekûn tutar. Şarkın en meşhur idare adamlarından olan Nizâmü'l-Mülk'ün, XI. asrın ikinci yarısında kaleme aldığı «*Siyâsetnâme*» veya «*Siyerü'l-mülûk*» bunlardan biridir. Ancak büyük Vezir'in kitabı emsâliyle kıyaslanamıyacak derecede yüksek bir değer taşımaktadır. Çünkü bu eser, sadece, benzerlerinde olduğu gibi, zamanına göre kifayetli bir devlet reisi için lüzumlu şartları öğretmek, bu hususların gerçekleştirilmesinde takib edilecek yolları göstermek ve ideal bir hükümdarın vasıflarını arka arkaya sıralamakla iktifa eden mücerred görüşlerden ibaret bir «akıl kitabı» değildir. *Siyâsetnâme* bu bahislerde kâfi derecede fikir verdikten başka, yalnız, mazideki iyi ve kötü idare adamlarının icraatını belirtmek üzere naklettiği, Sâsânîler, Hulefây-ı Râşidîn, Emevîler, Abbasîler, Saffarîler, Buveyhîler, Karahanlılar, Sâman-Oğulları ve Gazneliler gibi Selçuklu İmparatorluğu'ndan önceki hükûmetlere dâir fıkralariyle bol tarihî malzeme sağlamakla kalmıyor, aynı zamanda bunlarla Selçuklu Devleti'nin idarî, askerî teşkilâtı ve malî, hukukî durumu arasında yaptığı mukayeselerle Sultan Melikşah devri Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun içtimaî bünyesini vâzıh şekilde ortaya koyuyor. Hemen söyliyelim ki, vaktiyle Th. Nöldeke'nin de işaret ettiği gibi[1], Nizâmü'l-Mülk'ün esas gâyesi, bizzat kendi emrinde bulunan Selçuklu idarî mekanizmasını olduğu gibi tas-

[1] Bk. ZDMG, 46-47 (1892), s. 763.

TIME AND DEATH IN COMPILED *ADAB* "BIOGRAPHIES"

HILARY KILPATRICK
Lausanne

Introduction

It is not by chance that I have put inverted commas round "biography", which here is a loose translation of the phrase "*akhbār fulān*", "the reports about so-and-so". The term "biography" implies the desire to trace the course of an individual's life, something which necessarily has a beginning and an end and is thus inscribed in time, whereas this historiographical ambition is not expressed in "*akhbār fulān*". Modern readers accustomed to biographies which trace an individual's life from the cradle to the grave find their expectations disappointed if the "biographies" of mediaeval Arab poets or notables do not conform to the same pattern, and they are often at a loss to discern other meaningful ways of organising *akhbār*. Yet such ways exist, and they co-exist as possibilities along with chronological arrangement.

In this paper I will look at some *adab* compilations which contain sections focused on individuals' lives, to discover where they resort to chronological presentation and where they avoid it, preferring some other angle from which to approach the individual's portrayal. I believe that to appreciate *adab* "biographies" at their true value one must accept that a life can be considered as other than a chronological narrative. The essential question is not: why is the material not arranged according to a temporal progression? Rather, it is: how is the material organised and what effect is achieved by the organisation of the material in this particular way?

In the short space available I will not concern myself with biographical dictionaries, which tend to present their subjects according to a fixed scheme. [1] I have drawn my examples from a handful of

[1] At least one example of the bare bones of such a scheme can be found in an *adab* compilation. In *al-'Iqd al-farīd*, Ibn 'Abd Rabbih runs through twenty-three 'Abbasid caliphs, from al-Saffāḥ to al-Muṭī', mentioning their accession, when they died (or were

Al-Qanṭara XXV, 2 (2004) 387-412, Madrid.

D. 799

RATING *ADAB*: AL-TAWḤĪDĪ ON THE MERITS OF POETRY AND PROSE. THE 25TH NIGHT OF THE *KITĀB AL-IMTĀ' WA-L-MU'ĀNASA*, TRANSLATION AND COMMENTARY *

KLAUS HACHMEIER
Universidad de Göttingen

MONSIEUR JOURDAIN
Non, je ne veux ny Prose, ny Vers.
MAISTRE DE PHILOSOPHIE
Il faut bien que ce soit l'un, ou l'autre.
MONSIEUR JOURDAIN
Pourquoy?
MAISTRE DE PHILOSOPHIE
Par la raison, Monsieur, qu'il n'y a pour s'exprimer, que la Prose ou les Vers.

Molière, Le Bourgeois gentilhomme

The beginnings of Arabic literary prose are usually put at the end of the Umayyad period, with the letters of 'Abd al-Ḥamīd al-Kātib, notwithstanding all their problems of transmission, regarded as the first major examples of this art. [1] It took, however, another two centuries until literary prose became fully accepted on the literary stage: authors of the 4th/10th century such as the Ṣāḥib b. 'Abbād, Abū Isḥāq Ibrāhīm al-Ṣābi' or Badī' al-Zamān al-Hamaḏānī were pioneers of a novel prose style, commonly called «ornate prose», and characterised by the systematic use of *saj'* (rhymed prose) and the figures of *badī'*. Their works, in contrast to the ones of their Umayyad and early Abbasid predecessors (with the example of the towering figure of 'Abd al-Ḥamīd), were cited in contemporary and later literary anthologies and in didactic literature as examples of model prose, and their style imitated by their epigones of the later centuries. [2]

* I am extremely grateful to Professor Geert van Gelder for kindly inviting me to Oxford and for the many comments, suggestions, and references he made and added to this paper. This paper was written with the support of a DAAD postdoctoral grant at the Oriental Institute, Oxford.

[1] Šayḫ Mūsā, "Ḥarakat al-ta'līf", 481.

[2] Described in Hachmeier, "Die Entwicklung".

Al-Qanṭara XXV, 2 (2004) 357-385, Madrid.

D. 799

AHMET ÇAYCI; 1968 yılında Derbent-Konya'da doğdu. İlk ve ortaokulu Derbent'te, liseyi ise Tekirdağ'da okudu. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde ise doktorasını bitirdi. Halen S.Ü. İlahiyat Fakültesi Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmakta, Türk İslam sanatlarındaki sembollerle ilgili araştırmalarını sürdürmektedir. İngilizce ve Arapça bilen yazar, evli ve iki çocuk babasıdır.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

05 AĞU 2010

Ahmet Gaycı, Selçuklularda Egemenlik Sembolleri, İstanbul 2008.

İSAM 125048

İçindekiler

KISALTMALAR 7
ÖNSÖZ 9

GİRİŞ 11
I- YÖNETİCİLER İÇİN YAZILAN SİYASETNÂMELER 15
1-Selçuklu Öncesi Yazılan Siyasetnâmeler 15
2- Selçuklu Döneminde Yazılan Siyasetnâmeler 16
II-SELÇUKLULARDA İDARÎ YAPI 23
III-SEMBOL KAVRAMI 31
IV-POLİTİK KÜLTÜRDE SEMBOLLER 34
V-POLİTİK KÜLTÜRÜN DİNÎ REFERANSLARI 39

SELÇUKLULARDA EGEMENLİK SEMBOLLERİ 47
I- HÜKÜMDÂRLIK İLANI ANLAMINA GELEN SEMBOLLER 52
1- Hutbe 52
2- Sikke 58
3- Unvân ve Lâkaplar 65
II- HÜKÜMDÂRLIK ESNASINDA KULLANILAN SEMBOLLER 75
1- Taht 75
2- Taç 117
3- Tıraz 135
4- Çetr 149
5- Nevbet 165
6- Bayrak, Alem, Sancak 182
7- Tuğ 196
8- Tuğra ve Tevkî' 198
9- Gâşiye 207
10- Hil'at 210
11- Küre 215
12- Asa 218

Kütüphanesi
İslâm Araştırmaları Merkezi

تهذيب الكتاب
لطف التدبير
في سياسات الملوك

وهو فيما وقع للخلفاء والسلاطين
من الأحاديث الغريبة والحكايات العجيبة

للأديب محمد بن عبد الله الخطيب الإسكافي
المتوفى سنة ٤٢١هـ

عن النسخة التي حققها وعلق عليها
الأستاذ أحمد عبيد الباقي

المكتبة المكية
السعودية

Siyasetname

حقوق الطبع محفوظة

الطبعة الثانية ١٣٩٩هـ - ١٩٧٩م
الطبعة الثالثة ١٤١٤هـ - ١٩٩٣م

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Demirbaş No: 124940
Tasnif No: 320.297 ISK.L

المكتبة المكية
حي الهجرة - مكة المكرمة - السعودية - هاتف وفاكس: ٥٣٤٠٨٢٢

قامت بطباعته وإخراجه دار البشائر الإسلامية للطباعة والنشر والتوزيع
بيروت - لبنان - ص.ب: ٥٩٥٥ - ١٤ ويطلب منها

X-XV ASIR SİYASET-NAMELERİNDE EĞİTİM

Hüsnü Yılmaz LİVATYALI

Danışman : Yrd.Doç.Dr.Musa GÜRSEL
1992, Sayfa: 147

Siyaset kelime anlamı itibariyle hükümet ve devlet idaresi demektir.

Siyaset-name ise siyasetle, devlet yönetimiyle ilgili eser demektir. Siyaset-nameler temel konu olarak devlet yönetimini ele almaktadırlar. İlk ve orta çağlarda iktidar ve siyası otoriteyi elinde bulunduranlar için kaleme alınmış eserlerdir.

Doğuda ve batıda pekçok siyaset-name türü eserler yazılmıştır.

Türk Dili ile olduğu kadar Arapça ve Farsca dillerinde de sayılamayacak kadar çok siyaset-name yazılmıştır.

Bu tez de ilk Türk Siyaset-namesinin yazıldığı yıldan yanı X.Asırdan XV.asra kadarki eserler eğitim yönüyle incelenmiştir.

950 yılında Farabi'nin kaleme aldığı El Medinet'ül Fazıla ve Es-Siyaset'ül Medeniyye bu konuda yazılan ilk eserdir.

Farabi eserinde üç tür eğiticiden bahsetmektedir. Aile reisi, öğretmen ve devlet başkanı.

Aile reisi -aile içindekilerin, öğretmen, çocuk ve gençlerin, devlet başkanı milletin eğiticisidir. Farabi Türk eğitim tarihinde eğitim bilimine ilişkin görüşleri ilk ileri süren düşünürdür. Öğretimde kolaydan zora doğru öğretim ilkesini o ortaya koymuştur. Eğitimde gözlem ve deneye yer verilmesi, isteyerek, benimsiyerek ilgi uyandırarak çalışma yaptırılması onun ilkesidir. Çocuklarda ve gençlerde "isteyerek yapma azmi" uyandırılmalıdır, ilgi ve istidada eğitim verilmelidir. Denmektedir.

İkinci eser Kutadgu Biliğ'dir "Devlet Yönetme Bilgisi" anlamına gelen bu eser Yusuf Has Hacib tarafından 1070'de Kaşgan'da yazılmıştır. İlk Türkçe yazılmış eserdir.

Kutadgu-Bilig'e göre çocuğun eğitimden aile birinci derecede sorumludur. Öğrenme kişinin kendi kendine yapacağı gözlem ve deneye dayalı olmalıdır. Çocuk küçük yaşta eğitilmelidir. Eğitim hayat boyu devam etmelidir. Öğrenmede takrir, soru-cevap, örneklerle öğretim, usullerinden faydalanılmalıdır. Öğrenilenlerin davranış haline dönüştürülmesi gibi modern eğitim ilkeleri ortaya konmuştur.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tez Özetleri 1990-1998, Konya, 1999. İSAM-DN:7507 5

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Yüksek lisans tezi

Kutadgu-Bilig bir bilgi hazinesidir. 1092 yılında Nizamü'l-Mülkün yazdığı Siyaset-namedeki eğitim prensipleri bugünün şartlarında bile değerlendirildiğinde son derece çağdaş ilkeler ihtiva etmektedir. Eğitim hayat boyu devam etmeli, kişiler kendi eğitim sorumluluğunu üzerine almalı, kişi eğitimin lüzumuna inanmalı, tecrübeli kişilerden mutlaka istifade edilmelidir.

Şeyhoğlu Mustafa'nın 1401'de yazdığı ve ikinci Türkçe eser olan Kenzü'l-Kubera ve Mehekkü'l-Ulema incelediğimiz dördüncü eserdir.

Yöneticilerin iyi eğitim görerek yetiştirmeleri, ehil kişiler olması, gençlerin gelecek için hazırlanmaları, bilim adamları ve san'atkarların devlet tarafından korunması, hizmet-içi eğitime önem verilmesi prensipleri üzerinde durmuştur. Yazar eserinde ayet, hadis, hakim sözleri ve şiirlerden bol bol istifade etmiş, fikrini kuvvetlendirmiştir.

Sonuç olarak incelediğimiz eserde üzerinde durulan en önemli unsur insandır ve bugüne ışık tutacak temel eğitim ilkeleri mevcuttur. Bu seseble siyaset-nameler üzerinde durulmalıdır. Siyaset-nameler toplum hayatının siyasi, tarihi, askeri ve mali teşkilatını, örf-adet ve kanunlarını, toplumun ve devletin dayandığı temel değerleri öğrenmek bakımından önemli belgelerdir. Türk Yönetim Tarihi, Türk Kamu Hukuku, Türk Eğitim Tarihi ve Eğitim İlke ve Metotları bakımından gelecek nesillere ışık tutacak temel eserlerdir.

***

EDUCATION IN MEMOZANDUM OF X-XV CENTURY

Politcy is youetur of State to be deal with this coueept had been wrote text at the west. County and eart Country.

In this stuy was search about education of Turchs state in X Century and XI century.

In this Subject, El Medinet'ul Fazila and Es Siyaset'ul Medeniyye of Farabi is first study Farabi explain three edication; family edication teacher and president, Farabi empharis two subject in edication; Scient Method and Observation Method.

In this subject secound study is Kutadgu-Bilig "Knowledge of state administration" Kutadgu-Bilig was written by Yusuf Has Hacib In 1070 at the Kaşgar. It is first study in Turksh Language.

At the Kutadgu-Bilig family is take to responsibility of education of child at first degree learning must be obser vationon and. Science that person makes it is her self. In early ape. Education must go on life time.

Kutadgu-Bilig is trasswe of knowledge.

In this subject thirty book is siyaset-name (book of politcy) siyaset-ıme was wrote by Nizamül-Mülk in 1092. Nimazül-Mülk has said also that

cilt: II
11 AGUSTOS 2001

IQ, 4 (5.3-4), 1961, London

RELIGION AND SECULARISM, THEIR MEANING AND MANIFESTATION IN ISLAMIC HISTORY[1]

SEYYED HOSSEIN NAṢR

I

WORDS do not always have the same meaning within differing contexts and especially in the perspective of different civilizations. It is, therefore, necessary to define what we mean by religion and secularism in the context of Islam before trying to discuss their significance. It is only too obvious for anyone having any familiarity with Islam that these terms do not have the same meaning in languages connected with Muslim civilization as they do in various European languages. In fact there is not even a term in classical Arabic or Persian that is exactly synonymous with the word secularism,[2] nor is there the distinction between the religious and secular or the sacred and the profane as there is in Christianity.

In the unitary perspective of Islam all aspects of life as well as all degrees of cosmic manifestation are governed by a single principle and are unified by a common centre. There is nothing outside the power of God and in a more esoteric sense nothing outside His Being, for there cannot be two orders of reality. *Lâ 'ilâha 'illâ 'allâh* means ultimately that there is no being or reality other than the Absolute Being or the Absolute Reality. In essence, therefore, everything is sacred and nothing profane because everything smells of the fragrance of the Divine.

In such a perspective the meaning of religion and secularism appears in a new light. Religion becomes the revelation sent by God to man to guide him towards Unity and to help him become what he always 'was' but has forgotten, that is, to make him remember and regain the celestial beatitude which he once enjoyed before falling into the prison of the senses. Religion may be considered ultimately as the Divine guide by the help of which man can overcome the ontological barrier separating him from his Divine Origin, although in essence he has never been separated from it.

[1] This paper was originally prepared for a seminar sponsored by the Congress for Cultural Freedom on religion and secularism which was to be held in Istanbul in the summer of 1960 but was cancelled because of disturbed conditions in Turkey at that time.

[2] There is of course the word *'urfî* which, however, refers essentially to law, *dunyawî*, which means this-worldly in contrast to other-worldly, and *'âlamî*, which means also worldly, but none of these terms has exactly the same meaning as secular.